

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: dějepis
Studijní program: ZŠ, 2. stupeň
Kombinace: dějepis - německý jazyk

EDUARD BASS JAKO PUBLICISTA

EDUARD BASS - PUBLICIST

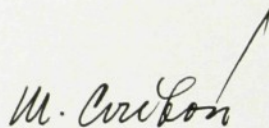
EDUARD BASS - DER PUBLIZIST

Diplomová práce: 01-FP-KAD-083

Autor:

Monika CVRČKOVÁ

Podpis:



Adresa:

Sametová 731
460 01, Liberec 6

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

Konzultant: Doc. dr. Jan Halada, CSc.

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
61	14 643	0	0	32	10

V Liberci dne. 31.2.2000

Katedra: dějepisu

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(pro magisterský studijní program)

Diplomant: Monika CVRČKOVÁ
Adresa: Sametová 731, 460 01 Liberec 6
Obor (kombinace): dějepis - německý jazyk
Název DP: Eduard Bass jako publicista
Název DP v angličtině: Eduard Bass - publicist
Vedoucí práce: Prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.
Konzultant: Doc.dr. Jan Halada, CSc.
Termín odevzdání: 15. 5. 2001

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 27. 3. 2000

V. Karle

.....
děkan

J. Halada

.....
vedoucí katedry

Převzal (diplomant): Monika Cvrčková

Datum: 31. 5. 2000

Podpis: *M. Cvrčková*

KAD/DE

67 s., 9 s. příl.

V21/02 P

Eduard Bass patří k významným osobnostem české literární a politické publicistiky od roku 1910 do roku 1946. Dosud ale nemá odbornou biografii. Objevným příspěvkem k ní může být diplomová práce Moniky Cvrčkové. Diplomantka bude při jejím zpracování metodicky zvládat problematiku vztahu mezi kulturou a společensko-politickým vývojem. Tomu bude odpovídat i její pojetí Bassovy biografie.

Hlavním pramenem budou vydání Bassova díla, 8-svazková edice a další knižní tituly obsahující jeho publicistické práce. Svěbytnou součástí Bassovy publicistiky byly i kabaretní texty a "letáky". Tato publicistika originálně zrcadlila, pojmenovávala a charakterizovala dobu vzniku a zároveň na ni působila. Historiograficky pojatá analýza Bassovy publicistiky přispěje k prohloubení našich znalostí o novodobých českých kulturních a politických dějinách a o profilu a životě české společnosti. Zvláštní dobový význam měly i Bassovy práce historické, z nichž Čtení o roce osmačtyřicátém se stalo klasickým dílem české literatury faktu. Publicistická zkušenost a postupy jsou znát i v Bassově díle beletristickém, které také nebude opomenuto. Bass byl aktivním novinářem, od roku 1921 působil v Lidových novinách, od roku 1933 byl jejich šéfredaktorem. Spoluvytvářel jejich podobu a obsah, je to znát i z jeho pozůstalosti, kterou diplomantka také využije. Neopomine ani Bassovo řízení Světozoru v letech 1926 - 1930. Bassovo publicistické působení je historiografickou látkou širokého záběru a rozsáhlé vypovídací hodnoty.

Prameny a literatura: viz příloha

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

V Liberci dne: *24.5. 2001*

Monika Cvrčková

vlastnoruční podpis

M. Cvrčková

Prohlášení k využívání výsledků DP:

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č.121/2000 o právu autorském zejména §60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé diplomové práce a prohlašuji, že souhlasím s případným užitím mé diplomové práce (prodej, zapůjčení, kopírování apod.).

Jsem si vědoma toho, že: užít své diplomové práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše). Diplomová práce je majetkem školy, s diplomovou prací nelze bez svolení školy disponovat.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

Autor:

Monika CVRČKOVÁ

Podpis:

vlastnoruční podpis

M. Cvrčková

Adresa:

Sametová 731

460 01, Liberec 6

Datum: *24.5. 2001*

Poděkování:

Za cennou pomoc a podnětné rady děkuji především panu profesoru Kvačkovi. Dík náleží i Literárnímu archívu Památníku národního písemnictví, který mi umožnil přístup ke studiu všech pramenů.

EDUARD BASS JAKO PUBLICISTA

Resumé

Práce se pokouší o komplexní pohled na osobnost Eduarda Basse tak, jak v psané podobě dosud nevyšla. Pozornost zaměřuje v první řadě na prostředí českého kabaretu a srovnává jednotlivé kabaretní scény. Podává obraz o publicistické činnosti autora a v neposlední řadě je věnována náležitá pozornost i Bassově beletristické tvorbě. Následuje souhrnný profil osobnosti. Přiložen je seznam použitých pramenů a literatury, v přílohách pak nalezneme karikatury, fotografie a dokumenty, týkající se Bassova života.

EDUARD BASS – PUBLICIST

Summary

The aim of the thesis is to bring forward a written, complex insight onto the personality of Eduard Bass in a form in which any other writing has not been published yet. Firstly, it focuses on an environment of the Czech cabaret at the beginning of 20th century and compares individual / particular cabaret scenes. It also presents Bass as the publicist. Furthermore, it pays an appropriate attention to his belletristic activities. Then, thesis brings an integral profile of Eduard Bass. Finally, a list of literature and sources used is enclosed. Caricatures, photographs and documents connected with his life can be found in the appendices.

EDUARD BASS - DER PUBLIZIST

Zusammenfassung

Die Arbeit bemüht sich um eine komplexe Persönlichkeitsauffassung von Eduard Bass. In solcher Form wurde sie noch nicht herausgegeben. Die Aufmerksamkeit orientiert sich auf die Atmosphäre des tschechischen Kabarets. Sie vergleicht einzelne Kleinkunsthöfen, stellt eine Übersicht von seiner publizistischen Tätigkeit. Die anständige Aufmerksamkeit wird auch auf belletristisches Werk gerichtet. Danach folgt ein summarisches Persönlichkeitsporträt. Die Arbeit umfasst eine Quellenliste und Beiblätter mit Karikaturen, Photos und bedeutenden Dokumenten.

OBSAH:

1. ÚVODEM	1
2. PRAMENY A LITERATURA	2
3. BASS – KABARETIÉR	4
3.1 Schöblova Bílá Labuť	4
3.2 Lucerna	6
3.3 Červená sedma	7
3.4 Vývoj pražského kabaretního prostředí	17
4. BASS – PUBLICISTA	23
4.1 Nová edice	23
4.2 Letáky	23
4.3 Lidové noviny	27
4.3.1 Rozhlásek	31
4.3.2 Bass – šéfredaktor	36
4.3.3 Novinářská pragensia	39
4.4 Světozor a Bratrství	40
5. LITERATURA FAKTU	43
5.1 Čtení o roce osmačtyřicátém	43
5.2 Divoký život Alexandra Staviského	45
6. BASS – BELETRISTA	49
6.1 Cirkus Humberto	49
6.2 Klapzubova jedenáctka	50
6.3 Lidé z maringotek	51
6.4 Povídky	52
6.5 Překlady	54
7. ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	60
PŘÍLOHY	62

1. ÚVODEM

Dílo Eduarda Basse je členěno do několika etap: kabaretní, novinářské a spisovatelské. Všechny ale spějí k Bassově vrcholné publicistické tvorbě. Tato práce se pokouší osvětlit všechny tři jmenované složky, objasňuje jejich vzájemnou závislost a propojení z hlediska tehdejšího politického, společenského i kulturního vývoje doby.

Jeho tvorba dnes bohužel není na veřejnosti dostatečně oceňována. Autor takových kvalit, jakým Bass bezesporu byl, by si zasloužil mnohem větší uznání. Povědomí o postavě Eduarda Basse a jeho díle se totiž omezuje pouze na znalost Klapzubovy jedenáctky a možná Cirkusu Humberto či spíše jeho filmové podoby. Není objektivní posuzovat osobnost Eduarda Basse bez přihlédnutí k jeho ostatním činnostem. Bohužel je málo těch, kteří znají Bassovy letáky nebo rozhlasové. Snad něčemu přispěje tato práce, jež se snaží podat co nejucelenější obraz o díle Eduarda Basse, jaký dosud v psané podobě nebyl vydán.

Jako stěžejní základ práce byl zvolen tématický postup, doplněný občas o chronologické, zobecňující, srovnávací a podrobněji vysvětlující zpracování, aby byl co nejlépe vystižen vznik, vývoj, růst a smysl osoby Eduarda Basse ve všech směrech své působnosti. Za hlavní a nejdůležitější část práce je těžko označitelná jedna z nich, každá zaujímá své významné místo v celkovém vývoji, každá kapitola Bassova života přinesla totiž něco nového a velkého. Poslední oddíl pak v závěru shrnuje poznatky o osobnosti Eduarda Basse, jež vyplynuly z poznání jeho životního díla.

Součástí každé kapitoly je poznámkový aparát, obsahující citace a rozšířené poznámky.

V některých citacích z Bassovy pozůstalosti je ponechán tehdejší pravopis (např. *císaři já sloužím a on mně živí* - viz kap. 3.1), ostatní materiál, pocházející z knižní podoby byl již současným ortografickým normám uzpůsoben vydavatelem.

2. PRAMENY A LITERATURA

Pokud jde o historické prameny a literaturu váže se jich k tomuto tématu poměrně velké množství. Zhodnotíme jen vybrané z nich, neboť analýza některých je součástí samotného textu práce.

Rozsáhlý materiál nalezneme v Bassově pozůstalosti v Literárním archívu Památníku národního písemnictví. Velmi cenné údaje obsahují Bassovy deníkové záznamy, z nichž můžeme vyvozovat tehdejší společensko-kulturní život. Deníky používal Bass po celý život, zapisoval si své vzpomínky, dojmy, postřehy, myšlenky, verše, nápady a náměty budoucích povídek, článků i scének. V zápisnících najdeme doklad o Bassových překladatelských pokusech. Opisoval si už od mládí vtipy a drobné humoristické texty, zaznamenával slyšené vtipy a sám si své vlastní vymýšlel. Některé z nich využíval pro kabaretní výstupy, jiné uveřejňoval ve Světozoru, Lidových novinách a část použil v povídkách. Mnohé z nich byly vytištěny v knize *Umělci, mecenáši a jiná čeládka*. V denících se pokoušel i o kritiku, a to hlavně divadelní a literární. Vedl si podrobné výpisky z prostudované literatury, vlastní výstřížkový archív a přehled nejdůležitějších a nejzajímavějších událostí. Notesy z válečných let nastiňují Bassovy budoucí záměry. Vše výše jmenované má velkou vypovídající hodnotu o tom, jaký Bass skutečně byl a čím vším se zabýval. Ve třicátých letech si založil zápisník a nazval ho *Naše kronika* (myšleno jeho vlastní a manželky Táni). Obsahuje většinu zmíněných zápisů. Vyšla i knižně pod titulem *Moje kronika* v edici *Vzpomínky a korespondence*.

Z archiválií byly velmi užitečné materiály ke *Čtení o roce osmačtyřicátém*, obsahující poznámková zpracování, detailní záznamy a komentáře o osobách, událostech a prostředí. Dílem zahrnují výstřížky z novin a časopisů, překlady důležitých článků z němčiny, opisy deníků či významných dokumentů a velmi obsáhlý lístkový katalog pramenů a literatury.

Bassova literární pozůstalost obsahuje poměrně rozsáhlý soubor přípravných poznámek, výpisků, textů a charakteristik prostředí kolem cirkusu, které Bass využil pro románové zpracování *Cirkusu Humberto* a povídkové knihy *Lidé z maringotek*.

Pochopení vztahu Eduarda Basse a Arnošta Heinricha významně pomohla jejich vzájemná korespondence, jež je částečně taktéž součástí literární pozůstalosti Eduarda Basse a z části vyšla v již zmiňované „Bassově kronice“. Z ostatní korespondenční

aktivity byly přínosné vzkazy a výměnné dopisy s K. Z. Klímou, dr. Šelepou a ostatními redakčními kolegy Lidových novin. Relativně bohatá je i korespondence obsahující drobné přátelské pozdravy, které z pohledu důležitosti k danému tématu netvořily potřebnou kostru.

Většina Bassovy tvorby byla prezentována původně v Lidových novinách, knižně pak vyšla v několika svazcích v nakladatelství *Československý spisovatel*. Podrobný soupis edicí pramenů a literatury nalezneme na konci práce v bibliografickém výběru. Předmluvu a vydavatelské poznámky k jednotlivým vydáním sepsali: Adolf Branald, Ladislav Khás, Vladislav Maděra nebo Otakar Mrkvička.

Základní informace, doplňující porozumění vztahům a atmosféře kabaretního prostředí přinesla práce *Jiřího Červeného, Červená sedma*. Podává obraz o kabaretu Červená sedma, o lidech s ním spjatých a nastiňuje stručný přehled světového i českého kabaretu.

Historii Lidových novin se u příležitosti stého výročí jejich existence věnuje ve své monografii *Jiří Pernes (Svět Lidových novin)*. Autor vystihuje vývoj jednotlivých redakcí a osudy významných osob-novinářů na pozadí historického vývoje.

Při počátečním studiu a při seznamování se s materiálem měl mimořádný význam *Slovník českých spisovatelů*, jak ve svém starším vydání z roku 1964, tak v novém z roku 2000. Dějiny českého divadla jsou zpracovány v kolektivním díle *Dějiny českého divadla*, v němž čtvrtý svazek, věnovaný kabaretnímu prostředí, je přínosný pro dané téma.

Některé Bassovy práce vycházely pod pseudonymy nebo šiframi: Ali Baba, Big Ben, Antonín Hrbek, Josef Kokeš, Jan Louda, Jakub Pastyřík, D. Salaba (spolu s Josefem Ladou v Šibeničkách), Fridolín Šejnoha, B+B (=E. Bass a F. Bidlo v Právu lidu), K+M+B (K. Z. Klíma, V. Mixa a E. Bass v Lidových novinách).

3. BASS - KABARETIÉR

3.1 Schöblova Bílá Labuť

Pan Václav Schmidt byl přesvědčen, že rodinný kartáčnický obchod převezme jeho syn. Eduard se proto po maturitě a prázdninové cestě do Belgie (na podzim 1905) přihlásil nejen na pražskou techniku na chemii, ale též jako kartáčnický učeň do otcovy hostivařské továrny. Jeho duše ale tíhla ke kabaretu. Pod záminkou načerpání obchodních zkušeností v cizině odjel postupně do Curychu, na tamější techniku, poté do Norimberku, Berlína a Paříže. Byl nadšen. Zkušenosti získal mnohé, ovšem více o kabaretu než o obchodních stycích.

Po návratu do Prahy obdržel (v listopadu 1907) povolení recitovat v kabaretním podniku *Schöblově Bílé Labuti*. Přednášel Šrámkovy a Gellnerovy¹ revoluční básně. Bassův „Český program“², jak ho sám nazýval a nadepisoval jím své programové sešity, podléhal, tak jako i ostatní, cenzuře. I u něho se objevila modře škrtnutá místa, která c. k. policejní ředitelství v Praze nepovolilo. Uvedme si jeden krátký příklad:

„Fráňa Šrámek: *Vojáci*

Že mám dobrý žaludek a že nejsem křivý,

císaři já sloužím a on mně živí.

Musím levou vykročit a pak teprv pravou

a zeď musím prorazit tvrdou svojí hlavou,

nejhezčí je mezi ptáky orel s dvojí hlavou...“³

Recitoval tento druh poezie, protože se právě se Šrámkovými, Gellnerovými a Hlaváčkovými, Macharovými nebo Tomanovými básněmi v mládí ztotožňoval. Sám psal už ve svých čtrnácti letech podobně revoluční či revoltující, hrdé a polemické verše:

„SPIKLENCI

Jdou spiklenci a tiše kráčí v řadě.

Jdou krokem šeptavým. (Už tmí se v sadě.)

*Podivných hesel zní zvuky pod stromy,
 jimiž se chvějí slední světla lomy.
 Jdou tichem spiklenci a zvolna listí krouží.
 Červenou krví zpitý pláší se blátem plouží.
 Blesk dýky občas letí v šero
 a v rytmu kývá dlouhé péro.
 Shrbená těla krčí se ku skoku,
 jdem tichem slabý šelest temných kroků.
 Jdou se strhanou tváří stále k předu.
 Je úzkost před Neznámem v jejich hledu.
 Pes kousavý snad kdes zavyje,
 snad zasyčí tu z trávy zmije,
 snad tmí se stranou někde zrádné smrčí
 a za ním kdos se s puškou v ruce krčí.
 Jdou spiklenci, jdou odhodláni, v řadě.
 Jdou krokem šeptavým. Je temno v sadě.“⁴*

V Bassových zápiscích najdeme ale i básně teskné, toužebné, žádoucí, silně citově laděné, plné jemných a zvučných vyjádření:

„MĚSÍCI

*Měsíci, milý příteli,
 se mnou se touláš stále:
 z hospody rudé vyjdu-li,
 kráčím-li cestou dále.*

*Ty znáš mé boly, radosti,
 všecky mé stesky a vzdechy,
 víš, jak se v noci uhostí
 tulák na lesní mechy.*

*Stromy mně šumí nad hlavou
 podivné melodie,*

*myšlenky letí dálavou
a srdce zprudka bije.*“⁵

V Schöblově kabaretu vystupoval mimo nováčka Eduarda Basse (vlastně v té době ještě Schmidta) i známý kabaretiér František Leopold Šmíd. Eduard si ho vážil jako staršího zkušeného kolegy, napsal o něm, že“ *Nejlepší byl Šmíd*“(…)i když „*Poměry ho ubily*“⁶, a proto mu také ustoupil v souvislosti s problémem dvou velmi podobných jmen v jednom podniku, jež zjevně nepřicházela v úvahu. Mimoto změnu Eduardova jména přivítal jeho otec, který se i nadále nemohl smířit se skutečností, že jeho syn vystupuje v kabaretech. Eduard přijal proto jméno nové, *Bas*, zpočátku s jedním *s*, až za čas si přidal druhé. A proč právě tento pseudonym? Jeho mohutné tělo mělo podle ředitelství podniku skrývat zvučný bas.

3.2 Lucerna

Po zkušenosti Na Poříčí nějaký čas (léta 1911-1913) konferoval v pražské *Lucerně*. Na každé konferování se poctivě a pečlivě připravoval, což dokazují jeho záznamy. Sám říkal, že každý výstup musí být do detailu propracován a brilantně předveden tak, aby se v divácích probudila iluze improvizace a aby byl divák vtažen do dění. Podle Basse musí vůbec kvalitní konferenciér splňovat tři charakteristické podmínky: 1.musí se sblížit s obecnstvem, 2.musí být pohotový v odpovědích a 3.musí mít vrozený cit. O konferenciérovi si zapsal následující mínění: “*Mít krásnou myšlenku a bohatě ji rozvést, to je úkolem básníka. Nemít žádnou myšlenku a mluvit o ní dvě hodiny, to dělá konferenciéra ... Tedy konferenciér v kabaretu má úlohu takového vystrčeného klobouku* (Podle historky, kdy se mladá dáma bála přijít domů pozdě večer, jelikož její matka měla ve zvyku po ní ve zlobě něco hodit. Proto předně strkala do dveří klobouk.-pozn. autora). *Je-li publikum mrzuté, vylije si zlost na mně co konferenciérovi a další čísla jdou hladce. Je-li publikum příjemně naladěno, je povinností konferenciéra, aby náladu stupňoval. Musí sršet vtipem a oplývat duchem... Tedy konferování nemusí být vždy duchaplné, spíš je k němu potřeba fantasmie a daru řeči, darů básnických.*“⁷

Už v tu dobu si zahrával s myšlenkou na otevření vlastního kabaretu, jen kdyby měl býval dostatek finančních prostředků. Basse na tuto ideu přivedla nízká úroveň šantánových podniků, které postupně všechny prošel a negativně, co do obsahu a úrovně, zhodnotil. „*Je to hrozné: nemáme jediný lepší kuplet - přílišné rýmováčky naražené na cizí či „původní“ -vykradenou- muziku. Nemastné, neslané, bez vtipu, sedlácky, chrapounsky sprosté a neomalené...Znám nyní všechny šantány - jak je to ubohé! Jen mít peníze, abych mohl otevřít kabaret. To by teprv Praha viděla. -A šlo by to.*“⁸

3.3 Červená sedma

Během svých prvních skutečných kabaretních zkušeností se střídavě, a to hlavně z existenčních důvodů, mimo jiné k otcově radosti, vracel do kartáčnické firmy. Na podzim roku 1913 získal legitimaci obchodního cestujícího.

Při jedné ze svých obchodních cest v Luhačovicích se setkal s kabaretem Červená sedma. Seděl v lóži a během představení na aktéry na jevišti pokřikoval tak, jak to znal z Paříže. Sedmičkáři dokázali pohotově reagovat, s čímž byli po představení natolik spokojeni, že Jiří Červený, jeden ze zakladatelů souboru, vyzval Basse, aby se k Sedmě připojil. Ten souhlasil.

Bassova dosavadní společnost byla veskrze výtvarnická. Scházel se v kavárně Union na rohu Perštýna s malíři V. H. Brunnerem, Františkem Kyselou, Zdeňkem Kratochvílem nebo Josefem Ladou. Po souhlasu připojit se k Sedmě se setkával i se sedmičkáři, a to v kavárně Arco v Hybernské ulici. K výtvarníkům se po čase opět vrátil, a to do Mánesa, jehož čestným členem se stal.

Vraťme se teď k úplným počátkům souboru. Červená sedma začínala jako hradecký vysokoškolský spolek *Dobroslav* už v roce 1909. Své první představení uspořádala jako akademický večer v malém sále restaurace U Čížků v Ječné ulici v Praze. Program si sepsali svůj vlastní. Po Vánocích se pak Hradečtí sešli a dohodli se na utvoření kabaretního sdružení akademiků. Společně se shodli na názvu *Červená sedma* (Červená podle Jiřího Červeného a sedma proto, že jich bylo šest“-vždyť Tři mušketýři byli také čtyři“, napsal Jiří Červený⁹)

Mimochodem, mnozí ze stávajících členů, tedy malíř Míla Beránek, právník Jiří Červený, farmaceut Antonín Formánek, právník Zdeněk Formánek, medik Oto Pik a technik Karel Steinfeld, byli již společně angažováni ve středoškolském spolku *Mansarda*. Považovali totiž gymnasiální osnovy za nedostačující a proto se sdružovali v sebevzdělávacích kroužcích a vydávali ručně psaný časopis *Svítání*. Stanovili si za cíl založit svou vlastní knihovnu a obohatit tak nedostačující fundus ústavní knihovny. Rozšiřovali nejen své studijní možnosti, ale i těch, kteří si knihy půjčovali. Za výpůjčné pořizovali nové svazky. *Mansarda* vystupovala hlavně proti Rakousku-Uhersku, její aktéry spojovala společná touha žít, vzdělávat se, tvořit po svém, postavit se proti všem vlivům, reagovat na nenáviděnou mělkou společnost a umořující, svazující učební osnovy.

Pro vyváženost představení psala Sedma svůj šansonový repertoár v duchu dramatickém, lyrickém, parodickém, satirickém, ironickém i sentimentálním. Satirou reagovala na politické přebarvené „chameleóny“¹⁰ oné doby a vůbec na poměry v tehdejší společnosti. Zárodky pozdějšího směřování byli zřetelné již ve zmiňované *Mansardě*.

Dosud jejich vystoupení vyznívala amatérsky a sedmičkáři o změnu v tomto směru ani neusilovali. Jejich pravidlo číslo jedna znělo: žádný honorář, pouze úhrada režijních nákladů. To následně změnili na přesvědčení vydělat si alespoň, jak se říká, na chleba. Výraznou změnu pak s sebou přinesl v roce 1913 Eduard Bass, který po první světové válce zformoval Sedmu od amatérství k profesionalitě a který se stal skutečnou a největší posilou souboru. Sedma konečně získala od c. k. policejního ředitelství „povolení k pořádání občasných vzorných kabaretních večerů v Praze“.¹¹

Ve své době poutala Sedma svými v Čechách netypickými kabaretními prvky, jakými byla např. hadromalba (jen černo-bílá oproti varietním barevným). Na vysvětlenou: jednalo se o látkové siluety, které byly doprovázeny textovou recitací. Jejich první hadromalba byla politická a doznala velkých úspěchů. Představovala cestu pana Pierota od jedné politické strany ke druhé až k funkci ministerské. Sedmičkáři vůbec velmi často sepisovali písně, šansony a scénky s pierotem, pierotkou, harlekýnem a kolombínou.¹² Byli velmi pohotovými autory a proto si mohli dovolit i prvky improvizace, ve scénkách i konferencích. Věřili, že tak získají mnohem větší důvěru obecnstva. Kromě toho vzbuzovali sedmičkáři pozornost při svých mnohých cestách za

vystoupeními, a to např. originálními či výstředními klobouky, botami nebo rakví, v níž převáželi kulisy.

Další charakteristiku souboru představovala skutečnost, že mezi sebe nechtěli vzít ženy, jelikož podle jejich názoru nebyly tvořivé, rozvrátily by jejich pevné kamarádství a za třetí sedmičkáři usilovali o distancování se od šantánového nevkusu, kde dámy sloužily jen k pobavení pánských očí. Proto v představeních ženy chyběly a ženské role zastupovali pánové. Uvažovat případně o jejich přijetí začali až později, kdy si uvědomili, že bez nich nemohou sestavit profesionální kabaret, přičemž si začali vybírat ženy pro herecká a pěvecká čísla, které je plně zaujaly. Patřily mezi ně: Lída Pírková, Thea Degen, Xena Longenová, Inka Gollwellová, Helena Škrdlíková, Lída Theimerová, Míla Filaunová, Marie Gabrielová, Jarmila Kronbauerová, Lilian Gray, Míla Páčová a další.

Nevýhodou pro Červenou sedmu byla skutečnost, že si pro finanční potíže nemohli dovolit stálé jeviště. Svůj fundus skladovali v nevyhovujících podmínkách, ve věži starého domu u Obecního dvora, kterýžto prostor sloužil spolu s místností na Královských Vinohradech i jako klubovna. Kromě finančních potíží se Sedma začínala potýkat s chybějící jednotou, vůdčí osobou a z toho vyplývajícími hádkami. Chyběla přítomnost Jiřího Červeného, který musel profesně odejít na venkov, jelikož v Praze se mohl stát právníkem jen bezplatně. Do čela souboru se tedy postavil J. A. Kubišta za podpory Eduarda Basse.

„*To je po kabaretu.*“, pronesl po sarajevském atentátu Jiří Červený. Nastala první světová válka.¹³ Měl pravdu, neboť ani Sedmu neminul vojenský odvod. Poslední rozlučkové vystoupení před narukováním se hráli v sále hotelu Centrál. Nikdo z nich nepředpokládal, že se tam po válce vrátí.

Mimo jiné činnosti, o nichž se ještě později zmíníme, uvažoval Eduard Bass během války (byl odveden na Vinohradech, poté superarbitrován a zůstal ve špitále jako písař) spolu s Jiřím Červeným o sepsání studie o kabaretu. Bass přišel s následujícím návrhem:

1. *Dějiny kabaretu (zpracuje Bass)*
2. *Dějiny Červené sedmy, Lucerny a Rokoka (zpracuje Červený)*
3. *Kabaret dnešní jinde a u nás (B)*
4. *Konferenciér (Č)*
5. *Šansoniéři a diseusy (Č)*

6. *Recitátoři, humoristi, komikové (B)*
7. *Čísla výpravná (B)*
8. *Kabaretní texty a hudba (Č)*
9. *Režie a vedení (B)*
10. *Doslov (Č)* ¹⁴

Z původního návrhu ale sešlo a zbyla jen malá příručka *Jak se dělá kabaret*. Sedmičkáři jí říkali korán. Měla sloužit budoucím kabaretiérům vyvarovat se častých chyb. Je plná užitečných rad, jak např. upravit a osvětlit jeviště, která opona je nejvýhodnější, jak sestavovat program a mnohých dalších. Obsahuje i stručný seznam vhodné kabaretní literatury. Některé ukázky stojí bezpochyby za zmínku, neboť vyjadřují Bassův postoj ke kabaretnímu umění. Obecně hodnotil kabaret následovně: „*Teprve když život národa dostoupil ve svém vzrůstu té výše, že si smí dovoliti jistou měrou přepych a luxus, teprve pak jest půda připravena pro zdravý základ kabaretního umění.*“¹⁵ Příkladně o sestavování programu Eduard Bass napsal: „*Nikdy však nebudiž kabaretní repertoár omezován pouze na scény komické. Jsou i vážné dramatické práce, jež celým svým ustrojením mají v uměleckém kabaretu místo, a bylo by chybou, aby ve vývoji lidové zábavy dbalo se pouze na laciné podráždění bránice...*“¹⁶ A o ironizování: „*Ironizování sebe sama jest velmi důležitou složkou, jím dostává se obecenstvu, jež by se snad dalo některým výpadem podrážditi, jisté satisfakce a pocitu morálního uspokojení.*“¹⁷

Během válečného období se sedmičkáři, pro své neshody a ztenčený soubor z důvodu vojenských odvodů, nebyli schopni umělecky prosadit. Rozpadli se na jednotlivce a účinkovali každý jinde, pokud vůbec měli takovou možnost. Nakonec získali náhodně angažmá v nově vybudovaném divadélku Rokoko. Jednalo se vlastně o palác s moderní kavárnou a v suterénu s malým sálkem, který byl po počátečních dohadech o jeho účelu nakonec propůjčen kabaretu. Ředitelem podniku byl Karel Hašler, v čemž tkvěl pro sedmičkáře největší problém. Hašler vybíral do programu tvorbu, kterou si žádalo obecenstvo nejvíce, tj. sentimentální písně, ze kterých se stávaly *šlágry*, a laciný, jednoduchý humor. Vedení podniku takzaručoval v době válečné tolik potřebné zisky. Sedmičkáři nebyli s Rokokem vůbec spokojeni, repertoár se vymykal jejich představám. Kromě toho byli do souboru nově angažováni groteskní komikové: Ferenc Futurista, Dalibor Pták a Vlasta Burian, kterýmiž se zvětšila propast mezi

Sedmou a zbývajícím Rokokem, neboť sedmičkáři byli zvyklí jen na humoristy a s groteskní komikou se neztotožňovali, dokonce ji považovali za „*přežitek šantánu*“¹⁸. Pravdou je, že např. Eduard Bass pokládal za nejlepší komiky na světě, a to tvrdil, že „*je jich ve světě málo*“¹⁹; ve Francii Dranema²⁰, v Německu Jeana Paula²¹, rakouského Maxe Pallenberga²² a u nás někdy Aloise Tichého²³ a někdy Ference, i když ten zatím nebyl podle Basse dostatečně vyhraněný.

Jelikož se Hašler neshodl s vedením podniku a neshody se stále stupňovaly (rada Jan Červený - podnikatel Rokoka - nesouhlasil s Hašlerovým příliš velkým zájmem o Varieté a Vinohradské divadlo), povolal na doporučení za ředitele Eduarda Basse. Bass nabídku přijal.

Pokusil se o postupné odstraňování hašlerových pravidel. Divadlo se zaměřilo na vybranější publikum, v programu se objevovalo více politiky, program proto přitahoval mnohem více publika. Repertoár si psal Bass buď sám, nebo měl po ruce pohotové sedmičkáře. Na scéně byla uvedena zpěvní a taneční scéna *Jánošík*, která představovala rostoucí nadšení pro spojení Čechů a Slováků, nebo scéna *Svítání* o pádu roboty a poddanství. Dal zpívat Červeného *Osmnáctý regiment*, kde neskrytě popouzel proti Rakousku.²⁴ Dokázal připoutat více zájemců o kabaretní scénu, s čímž byl rada Červený velmi spokojen. Bohužel, když se Bass snažil o zvýšení své gáže, využil Červený dostatečné spokojenosti a pocitu již jisté nepotřebnosti stávajícího ředitele. Se zvýšením gáže nesouhlasil. V roce 1915 přijal Bass výpověď. S ostatními sedmičkáři Rokoko spolupráci zachovalo až do května roku 1918. Mimochodem, k Bassově ředitelování se v knize Jiřího Červeného *Červená sedma* dočteme hodnocení, že Bass byl jako ředitel podniku „*přísný a nepřístupný*“²⁵, a to i ke svým kamarádům, pakliže se jednalo o práci.

Během války dostal Bass ještě v roce 1917 pracovní nabídku od ředitele plzeňského divadla. Ten ho chtěl angažovat jako herce pro činohru a jako ředitele opery a operety. Ihned byla podána žádost za zproštění od vojenské služby, ale ta byla zamítnuta. Bassův sen, zkusit něco většího, než co kabaretní scény umožňovaly, se rozplynul. Možná se mu splnil později, v éře publicistické.

V srpnu roku 1918 se opět všichni sedmičkáři sešli. Získali svůj první sál v hotelu Centrál v Hyberské ulici a označili jej jako *Scéna Červené sedmy*. Snažili se vyhnout tolik zprofanovanému pojmu kabaret, který mnohdy představoval něco zcela jiného, než jaká byla představa Sedmy. Pustili se hned do projekce jeviště a zákulisí.

První obtíže se ale objevili už s postavením moderního jeviště. Nesměla se totiž poškodit secesní výzdoba uvnitř sálu, obraz namalovaný na zadní stěně zvýšené apsidy a sochy po jejích stranách. Zasadili proto do prostoru apsidy dřevěnou konstrukci a do ní vestavěli jeviště. Nad portálem stál nápis: „Sedma sobě i vám“. Zřídili ještě rampy a reflektory, šatny byly umístěny pod jevištěm ve sklepech. V podkroví nad jevištěm byla kancelář ředitelství podniku a pod sálem byly uloženy divadelní rekvizity. Celý sál poskytoval lóže a v přízemí sedmimístné stoly. Po stěnách byly pověšeny originály obrazů, určené na prodej, tak jako to fungovalo v takových podnicích ve světě.

V nově uzpůsobeném prostředí se snažili již pevně odlišit od své konkurence. Považovali se za literární kabaret a zastávali názor, že politická satira musí být „nabádavá a tvořivá“²⁶. Má donutit diváky k přemýšlení. Bass také v tomto duchu hájí názory Červené sedmy. Ve Věstníku č. 15 tehdy napsal: „*Ideálem Červené sedmy od jejího vzniku bylo pečovat o zvýšení kulturní úrovně české zábavy. Zábava byla považována za duševní nečinnost (...) Přiznáváme se, že se více strachujeme o svobodu ducha než o svobodu těla a že jediný teror, který uznáváme, je teror duchovní: nutit lidi, aby přemýšleli a naučili se přemýšlet o každém problému až do konce. Největší zlo vidíme v bídě inteligence a v bídě morální.*“²⁷

Sedma skutečně představovala literárně náročnější program. Přinášeli obecnstvu hodnotný prožitek plný ironie, sarkasmu, nápaditých prvků, zajímavých a zábavných námětů. Chtěli přinést divákovi jiný umělecký zážitek, než jaký se objevoval všude jinde. Sedmičkáři se přitom octli před velkým a těžkým úkolem, jak čelit těm populárním Hašlerovým písním, které se s tak bouřlivým úspěchem zpívaly po celé Praze. O repertoár se starali Eduard Bass spolu s Karlem Ballingem, Jiřím Červeným a Františkem Hvizďálkem. Sepisovali šansony, tedy písňové formy doplněné textem, ať už veselé, nebo vážné, ale s nutnou dějovou, dramatickou složkou a vyvrcholením. V jejich programech se uplatnila ještě zvláštní forma šansonu - *kuplet*, tedy popěvek, pojednávající o mnohých tématech s vlastní pointou. Dříve býval jen komickým číslem, ale Eduard Bass ho posunul na rovinu politické glosy a satiry. Ta se především týkala politických, společenských či uměleckých neduhů a nepřístojností. Velmi Sedmu proslavil vtipný kuplet, všímající si tehdejší pražské dámské módy nosit klobouky orientálních tvarů. Šlo o jejich první práci, která vyšla tiskem.²⁸

Zvláštní kategorii pak tvořila kabaretní próza. *Causerie* představovala vtipný monolog o určitém tématu a *konference* krátký proslov, často improvizovaný, kterým se

uváděla jednotlivá čísla. Sepisovali parodie, ale neusilovali v nich jen o zesměšnění, ale i o jisté poučení a nápravu. Tak vznikala v Sedmě satira.

Literární vkus Sedmy se projevil ve výběru *aktovek*, tedy zvláštních divadelních her s rychlým spádem. Často obsahovaly vtipné, duchaplné dialogy a autorův ironický postoj. Sepisovali je sedmičkáři sami nebo sehrávali i hry významných a kvalitních dramatiků jako Jiřího Mahena, Arnošta Dvořáka nebo G. B. Shawa.²⁹ Náměty čerpali z domácího prostředí, ale i ze světa, většinou v počátcích podle předloh od Jiřího Červeného. Sehrávali Bérangera, Jeana Paula, Bierbauma, Čechova, Puškina, Heineho, Moli`era, Richepina nebo Benatzkyho. Zhudebňovaly se i české básně.³⁰

Některé scény měli opět aktuální politický podtext, o který se pokoušeli sedmičkáři již v Rokoku. Dokladem toho jsou hry o *Sedláku Škrholovi*, který spílal na neschopnost úřadů, nebo *Kecalovský prolog*, v němž Kecal nabádal hospodyně, aby přinesly něco z kuchyně: „*potraviny-ale ne ty z Ukrajiny! To je jedno, kdo co dá, hlavní věc je dohoda.*“³¹ (Pro censuru bylo zapsáno malé *d*, ale obecnstvo slyšelo *D* velké.) Program většinou zakončovaly *Týdenním zpravodajem*, kdy se k promítaným obrázkům Josefa Lady³² zpívaly politické sloky. Zpívalo se, tančilo, povídalo a přednášelo o španělské chřipce, o zásobovacích obtížích, o inteligenci, klidu nebo lidské kostře.

V říjnu 1918 nastala doba očekávání. Čekalo se na převrat. Sedmičkáři se těšili, že vytvoří zcela nový program, bez cenzurních zásahů. Přišel 28. říjen. Sedmičkáři se sešli a radili se o večerním představení. Zazpíval se nakonec rekviem za Rakousko. Při refrénu *Ó loučení, ó loučení*³³ procházel přes scénu průvod: v čele Franz Josef, za ním císař Vilém, rakouský úředník v uniformě a další typické postavy. Hudba přitom hrála rakouskou hymnu národů *Zachovej nám, Hospodine*.³⁴ Eduard Bass pak vyprávěl své dojmy z dění toho dne.³⁵ Představení vzbudilo nadšení a Sedma za něj sklídila obrovský úspěch. Od té doby byla představení denně vyprodána, dokonce i několik dní dopředu.

Sedmičkáři v té vzrušené a změn plné době dostali nabídku působit ve státní správě, ale všichni odmítli. Považovali za své místo kabaretní pole. Na něm spatřovali svůj důležitý úkol poskytnout lidem zábavu a napadat případné neduhy.

V souboru se přišlo i s návrhem připravit představení pro děti. Plán se sice neuskutečnil, ale Eduard Bass při něm dostal nápad sepsat maňáskovou hru pro dospělé. Nesla název *Raubíř a kladivo*. Šlo o vtipnou komedii s politickým charakterem. Na jevištní scéně stálo maňáskové divadlo a v něm se pohybovali živí herci, kterým byla vidět jen horní polovina těla. Rukávy u oblečení byly přišité k tělu, čímž byla vytvořena

iluze maňáskového pohybu. Postavy se v představení chopily kladiva a zatloukaly rakvičku. Raubíř měl masku Franze Josefa a spolu Politikou přepadl hospodu „U české koruny“ a snažil se dostat hostinského do rakve. Činu zabránil kovář, který oba útočící zloduchy zatloukl kladivem do rakve.

Když přišly volby, sepsal Karel Balling programovou písničku a nazval ji „Hola, volte s námi“. Sám při ní na jevišti představoval volebního korteše s bubnem, který agitoval pro různé politické strany. Jednalo se o satiru na politické strany, které usilovaly klamáním, lží, slibem a překrucováním skutečností o zisk přízně.

První sezóna se vydařila, neboť návštěvnost byla veliká. Na jejím konci rezignoval Jiří Červený na funkci ředitele a stal se jím Eduard Bass. Ve druhé sezóně společně založili vlastní nakladatelství, kde vydávali šansony ve sbírce *Pan*, literární záležitosti ve sbírce *Kvas* a zpěv ve *Špalíčku*. Kromě toho začali tisknout jako program *Věstníček Červené sedmy*. V roce 1920 převzala Sedma i divadélko Rokoko, jehož repertoár upravila na nový typ kabaretní zábavy, ne tak náročný jako v Centrálu, ale ani tak nízký jako na ostatních kabaretních scénách. Pracovní vytížení se zvyšovalo, nevraživost mezi jejími členy také. Bass v tu dobu podal demisi, přičemž využil nabídky stát se redaktorem pražské redakce Lidových novin, ovšem s podmínkou šéfredaktora Heinricha, že už nadále nebude provozovat kabaret.

Ostatní sedmičkáři upustili nakonec od provozu v Rokoku a ponechali si pouze Centrál. Další hospodaření ale nebylo příliš úspěšné, mimoto na sebe vzájemně svalovali vinu. Dohodli se proto na rozchodu. Možnost vystupovat pak využili ještě jednou a přizvali k sobě i Eduarda Basse, ten ale i přes počáteční souhlas odmítl. Smlouva s majitelem Centrálu již byla pro ně natolik nevýhodná a návštěvnost kabaretů z důvodu finančního přepychu tak nízká, že každý si ho mohl dovolit, že se sedmičkáři shodli ještě po jednom pokusu v Obecním domě na definitivním ukončení umělecké činnosti.

Tvorba Červené sedmy vzbuzovala zájem náročné kritiky, ta oceňovala vkus, uměleckou originalitu, osobitost a vynalézavost. Jejich humor skutečně nebyl přístupný všem, předpokládal již vyspělejší obecnstvo, přestože by byli všichni sedmičkáři radši, kdyby tomu tak být nemuselo. Jejich repertoár vyžadoval pozornost a přemýšlení, program byl pestrý a bohatý. Jejich satira byla tvořivá, přinášela i radu. Nevyužívala chyb druhých jen k lacinému humoru a pouhému zlostnému činu. Vždy téma vyzvedli na vyšší úroveň. Zabývali se závažnými i půvabnými věcmi a zvyšovali kabaretní

úroveň. Jí napomohla v programu jejich neustálá vzájemná kritika. Sedmičkářská tvorba byla vtipná, vkusná, podnětná, měla mnohdy až literární ráz. Obecenstvo bylo přitahováno výtečnými glosami, které nesly prvky tolik lákavé aktuálnosti. (Připomeňme si válečné poznámky, reakci na nové zřízení nebo volební republikové klání.) Pravdou je, že groteskní komikové Ferenc Futurista nebo Vlasta Burian v oblibě na veřejnosti převýšili Červenou sedmu, hlavně svou lehkou přístupností každému, imitací a parodiemi, ale Sedma si zachovávala své věrné publikum s dobrým vkusem.³⁶

Za cíl si v počátcích vytkli provozovat umělecký kabaret, chtěli být vkusní, měli vysoké nároky, chtěli odpovídat na problémy života. Mínili reagovat svými činy na vulgárnosti a neurvalý humor šantánových podniků. Toho všeho zdárně dosáhli. Jejich jediným nesplněným přáním zůstala skutečnost, že nevlastnili svůj podnik, myšleno v podstatě budovu, kde se nebudou muset zodpovídat z možných neúspěchů, kde nebudou muset přizpůsobovat program představám majitele a kde zpřístupní finálně kabaretní tvorbu všem zájemcům.³⁷

Uveďme si teď alespoň jednu ukázkou jako doklad zmiňovaných tezí o sedmičkářských programových číslech:

„DUCH NA NÁVŠTĚVĚ

Stínohra

*Ted' pozor dej, ó dcero má a synu,
zde slavnou hrobku zříš u mnichů kapucínů,
kde mramorový se tyčí sarkofág,
nehybný, chmurný. Jednoho dne však
s něj víko spadlo jako s hrnku puklice
a postava v něm vstala divná velice.
Hubené tělo
vodnatou hlavu mělo,
bezzubé dásně
klepaly se krásně,
však srdce v tom tělo mrtvo bylo,
mrtvo bylo, co zdánlivě tu žilo,
a každý věděl, kdo nebyl slep a hluch:
tot' Rakouska je duch!*

*Duch v rakvi se protáh,
a ač nebyl v botách,
rázem
vyskočil na zem,
hopky!
a namířil rovnou ven z hrobky. ...*³⁸

Přes veškeré úspěchy, kterých Červená sedma dosáhla, byla donucena okolnostmi k zániku. Neunesla svou tíživou hospodářskou situaci, nenávratné a ztrátové investice. Vystal problém nedůvěry, výčitek, vzájemného obviňování, hádek a intrik, pokud se něco nedařilo. Mimoto obecenstvo začalo tíhnout k levnější zábavě.

Ještě krátce o Eduardu Bassovi a jeho působení v kabaretu. Jindřich Vodák hodnotí velmi pozitivně Bassův přínos, rozhled, způsob tvorby a provedení v týdeníku Česká stráž: *“...Všeobecně je znám Bassův obraz z Národního shromáždění, předstírané rokování o návrhu na odstranění pohlaví, rozsáhlá satira na marnost a prázdnotu sněmovního řečnění, na úzká stranická stanoviska národních zástupců, na jejich malou schopnost a znalost. Satirik dovedl dát každému mluvčímu jeho osobitý ráz, z jeho stranického poměru vyvodit hloupost, nízkost a směšnost jeho vystoupení. Ale satirik dovedl své postavy také sám výborně zahrát s jejich zvláštním tempem i způsobem mluvy, s jejich zvláštními posunky a větnými zvyky, takže výkon pozorovatele a spisovatele splývá zde s výkonem hercovým v jediný znamenitý srostlý slohový celek, ve kterém nic nad čím nepřevažuje, ve kterém se všechno k sobě pojí. A ta úplná zvnitřnělá slohovost je právě u většiny čísel v Červené sedmě ...”*³⁹. Červený k Bassovi dodává: *“Dbal vždy na zpěvnost svých textů - dlouhá slabika musela být na dlouhou notu nápěvu a opačně (...) Netvořil tedy Bass lehce, ačkoliv nápady, vtipy a rýmy sypal z rukávu. Ale konečnou formu chtěl mít vždy dokonalou ...”*⁴⁰. Eduard Bass byl skutečným velkým přínosem pro Červenou sedmu. Prvně z ní vytvořil profesionální soubor, dokázal se zamýšlet nad organizačními záležitostmi, účelně pohlížel do budoucna, dále se stal tvůrcem programů, k tomu měl dar nezměrného talentu a v neposlední řadě se i postavil na jeviště a zazpíval či zahrál. Možná působil někdy silně přísným a nepřístupným dojmem, až mnohdy ztrácel tím způsobem chování své přátele a odcizoval se od nich, vše ale činil za cenu zvýšení kabaretní úrovně.

3.4 Vývoj pražského kabaretního prostředí

Pro snadnější porozumění kabaretnímu prostředí a pro pochopení rozdílů mezi jednotlivými scénami snad poslouží následující kapitola.

Počátky pražského kabaretního prostředí reprezentovali původně tzv. *vlastenečtí zpěváci*. Jak napovídá sám název, jejich repertoár se skládal z větší části z vlasteneckých písní. Ale oproti pařížským nebo německým kabaretům byla Praha, co do obsahu a umělecké úrovně, pozadu. Vlastenečtí zpěváci se postupně přejmenovávali na „honosnější“ *zpěvní síně, šantány a tingl-tangly* (na vysvětlenou: německý název pro zábavné podniky s hrubším, zvrhlým až vulgárním programem). Takto začal František Leopold Šmíd *U Zlatého soudku* v Ostrovní ulici, nejvíce podniků se ale sdružovalo v ulici Na Poříčí. Lidé tam navštěvovali zpěvní síně *U Rozvařilů, U Bucků, U Bažantů* nebo *U Labutů*. Také pražští Němci měli svůj šantán, *Zur Stadt Wien* v Hybernské ulici. Repertoár byl z převážné většiny špatný, jednotliví interpreti nebývali autory, v mnoha případech byli nedokonalou kopií svých vzorů. Přednášely se hlavně špatně přeložené básně z němčiny. Vtipy vyznívaly hrubě, hlavní pointou bylo svlékání a častými čísly půvabné dámy. Chyběl umělecký vkus. Čestnou výjimku v tomto případě tvořil Leopold Šmíd se svými typickými pražskými postavami a Alois Tichý, groteskní komik, který využil svého obrovského úspěchu a založil si vlastní kabaret ve *Hvězdě* na Václavském náměstí.

Kabaretní scénu už představovala Schöblova Bílá Labuť Na Poříčí, kde se první seznámili a spolupracovali Eduard Bass s Emilem Arturem Longenem. Ovšem za první pražský kabaret byla považována *Lucerna* (rok 1910). Jejím uměleckým šéfem se stal Jaroslav Kvapil a jeho spolupracovníkem Karel Hašler. O programu Lucerny jednou Šmíd řekl: „*Má-li pan Havel vydělat, tak musí umění prodělat.*“⁴¹ Jeho výrok mluví o umění dostatečně. Psali, komponovali a sami přednášeli populární písně a veselé intimní a sentimentální šansony. Sedmičkářům a špatně situovaným hostům na Lucerně vadila internacionalita podniku (němčina byla silně nepopulární) a lucernovské prostředí plné zlata a plyše, což zvyšovalo výlohy na útratu.

Postavou, která se snažila distancovat od šantánových podniků, byl již zmiňovaný *Emil Artur Longen*. Mimochodem i on, stejně jako Bass, vystupoval s přezdívkou. Jeho vlastní jméno znělo Pittermann. Ani Longen nebyl spokojen v Lucerně. Nezamlouvalo se mu podrobování konvencím a dělání mimických žertů.

Nesouhlasil s měšťáckým humorem a sentimentalitou. Se sedmičkáři se znal dobře, dokonce s nimi spolupracoval, dělal pro ně totiž stínohry a karikatury. Byl ale mnohem radikálnější než oni, vše kritizoval a mnohdy i přeháněl. Longen si ale velmi dobře uvědomoval, že Bass má s literární úrovní úspěch a věděl, že mu nemůže konkurovat. Ani v Sedmě nebyl spokojen a konečný rozchod s ní oznámil po nesouhlasu s honorářem. Založil si vlastní kabaret *Bum* v sálku Adrie. Přetáhl do něho ze Sedmy Ference Futuristu, Emanu Fialu, z Rokoka Sašu Rašilova a Josefa Rovenského. Získal i Vlastu Buriana a Karla Nolla. Ale šest groteskních komiků v jednom podniku nedělalo dobrotu a po půl roce se soubor rozpadl. Jelikož Longen získal vklad od továrníka Löwensteina, mohl si dovolit založit v Adrii nové avantgardní divadlo *Revoluční scénu*. Longenovy představy o návštěvnosti se však nenaplnily. Nakonec od svého patrona nezískal další vklad a i jeho druhý pokus ztroskotal. E. A. Longen se od sedmičkářů odlišoval impulsivním a radikálnějším přístupem. Jeho *Bum* i *Revoluční scéna* byly založeny hlavně na grotesknosti, improvizaci, dramatizaci. Obecenstvo poutal tématickými náměty, a to především pohledy do zákulisí panujících Habsburků.

To umělecky oblíbenější byla např. *Kopmanka*, staroměstská hospůdka, nebo noční podnik *Montmartre* v Řetězové ulici - Waltnerova kavárna, kde se scházeli pražští umělci jako Jaroslav Hašek, G. R. Opočenský, ale i Eduard Bass se svými malířskými přáteli Kyselou, Brunnerem a Kratochvílem. V *Kopmance* se v programu velmi často uplatnily práce sedmičkářů.

Červená sedma zaujímala na pražském kabaretním poli zvláštní místo. Byla prvním a pravým literárním uměleckým kabaretem. Oproti jiným, kde se objevovalo jen málo literárně hodnotnějších textů, se Sedma prezentovala již umělecky náročnějším programem.

Koncem dvacátých let upadala forma kabaretního umění. Na jejich místě vznikaly zábavné podniky varietního druhu a bary s kabaretním provozem. Byl to obecně platný jev, zasahující nejen Prahu, ale i Brno a Ostravu. Místo kabaretních zpěváků byla vyhledávána čísla s barovými tanečnicemi. Mluvené slovo z programu takřka vymizelo. Byl to paradoxní návrat k počátkům tvorby. Na začátku třicátých let zasáhla do podniků kromě toho ještě hospodářská krize a mnoho zábavních podniků zaniklo úplně. Vytvořená prázdnota přirozeně vzbuzovala vzpomínky na poválečný kabaret a vyvolávala pokusy o obnovu. Nově vzniklé kabarety nesly sice odvážná satirická čísla, ale postrádaly hodnotnou literární formu.

V našem kulturním prostředí existovala velká divadelní jeviště, jako Národní divadlo a Městské divadlo na Královských Vinohradech, ale své místo si vydobýly i menší divadelní scény, mezi které řadíme právě kabarety. Oživovaly celkový divadelní ráz a jeho časovou aktualitu. Divadelní poměry souvisely s politickými a společenskými podmínkami předcházejícího vývoje. Určující pro ně bylo hájení národních práv proti zájmům rakousko-uherským. Převažovaly úkoly národní a demokratické. Počítalo se s demokratizací divadelní cenzury nebo s jejím úplným zrušením. Stávajícím poměrům pomohlo nejen zvětšení počtu divadelních zařízení, a to v Praze i v jiných městech, ale i lepší se dopravní spojení. Zájem publika se zvětšoval. Výhodnější podmínky pro divadelní provoz umožnila v řadě divadel i modernizace techniky, ať už přechod od rampového osvětlení k reflektorovému nebo úpravy jevišť a jiných zařízení. Zlepšila se i finanční podpora, přesto byla ale stále nedostačující, a hlavně podporována nebyla všechna divadla, ale jen větší scény. Ostatní byly odkázány jen na výtěžek ze vstupného. Proto těžko konkurovaly tradičním divadelním scénám, a to i přesto, že kdo věděl, co hledá, svou zábavu našel. Z finančních důvodů se ale mnohá divadélka v těžších dobách neudržela.

Poznámky:

¹ František Gellner: „Otec a syn“

² Literární archiv PNP: Sešity a zápisníky v Bassově pozůstalosti

³ Tamtéž

⁴ BASS, Eduard: Moje kronika. Praha 1985, s. 24

⁵ Tamtéž, s. 19

⁶ Literární archiv PNP: Sešity a zápisníky v Bassově pozůstalosti

⁷ Tamtéž

⁸ Tamtéž

⁹ ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959, s. 19

¹⁰ Tamtéž, s. 26

¹¹ ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959, s. 87

¹² Nejstarším šansonem z nich byli „Dva pieroti“ od Červeného a Hvíždálka: „Kdys slečna Kolombina,/ snad z vás ji mnohý zná,/ tak jako žena jiná/ milence měla dva.Ó!/ To pierot byl bílý a potom černý zas,/ dva se jí zalíbili, oba na jeden ráz...“

¹³ Tamtéž, s. 84

¹⁴ Tamtéž, s. 127

¹⁵ BASS, Eduard: Jak se dělá kabaret. Praha 1917, s. 7

¹⁶ Tamtéž, s. 25

¹⁷ Tamtéž, s. 32

¹⁸ ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959, s. 102

¹⁹ BASS, Eduard: Jak se dělá kabaret. Praha 1917, s. 20

²⁰ Dranem Armand Ménard du (1869-1935), francouzský komik. Vytvořil originální druh šansonů, které přednášel se směsí hlouposti a zlomyslnosti, ve velmi směšném kostýmu. Vytvořil také mnoho rolí v operetách a revuích.

²¹ Paul Jean (vl. Jm. Johann Paul Richter), slavný německý komik

²² Pallenberg Max (1877-1934), rakouský herec, komik, improvizátor slovních hříček a vtipů. Vytvářel zejména postavy Moliérových her, hrál také Švejka ve vlastní jevištní úpravě.

²³ Tichý Alois (1875-1922), kabaretní herec a zpěvák

²⁴ „Až přijdem na nepřítele, toho pravýho,/ pozná, že jsme z regimentu osmnáctýho!/ Žádné strachy, žádné vzdechy,/ buďte klidny drahé Čechy./ Nepřítel nás nezdolá,/ hurá, hola!“ (viz. ČERVENÝ, Červená sedma. Praha 1959, s. 96)- Místo *Nepřítel nás nezdolá*, se zpívalo *Rakousko nás nezdolá*.

²⁵ ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959, s. 106

²⁶ Tamtéž, s. 141

²⁷ Tamtéž, s. 125

²⁸ „Ondy potkal mne pan Urban,/ jeho paní ta má tuze krásný turban,/ já poznám je vždy na ránu/ dle toho turbanu./ Napřed jde pan Urban/ a pak ten její turban;/ jak já spatřím ten turban,/ hned si řeknu: „Á, pan Urban!“/ Jak je tak jen zočím,/ tu ihned se k nim točím/ a v srdci tolik touhy mám,/ že takto zašeptám:/

Ach můj milý pane Urban,/ vaše paní má tuze krásný turban,/ tot' ozdoba je pro ženy,/ jsem celý zblázněný..."(viz. ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959, s. 27)

²⁹ Z ostatních autorů zmiňme ještě: Karla Tomana, Karla Hlaváčka, Františka Gellnera, Hanuše Jelínka, Jiřího Hausmanna, V. Zárubu (přezdívka Václava Tilleho), Arnošta Chamráda, Zdeňka Kratochvíla a E. A. Longena.

³⁰ Petr Bezruč: „Žermanice“, „Pětvald“, „Dombrová“; Viktor Dyk: „Zpěv noci 1. května“; Fráňa Šrámek: „Naše svatební“, „Padesát let“; J. V. Sládek: „Bílá hora“

³¹ ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959, s. 149

³² Z kruhu malířského ho přivedl do souboru Eduard Bass jako svého kamaráda.

³³ „Jak je nám trudno v této slavné chvíli, / jaké to přišlo pondělí! / Ted' abychom se se vším rozloučili, / co jakživi jsme rádi neměli. / Ó loučení! Ó loučení! / Mé srdéčko je žalem zkroucený!..." (viz. BASS, E.: Letáky. Praha 1955, s. 188)

³⁴ Obecenstvo bylo tak navyklé, že při znění hymny vstávalo ze židlí. Teprve po chvíli si uvědomilo, že je tomu konec a všichni se s úsměvy opět usazovali.

³⁵ „K nám na předměstí došla zpráva až odpoledne. Domovník se hrne s praporem: „Dole v Praze vyhlásili samostatnost! Vybíháme ven, nechce se nám ani věřit. V ulici není praporečku! Zahňeme za roh: podzimní alej pustá a smutná. Třetí ulice: bez praporů. Je to pravda, není to pravda? Opět roh. Na konci ulice má dům pan Sommerschuh. Něco se zabělelo mezi stromy. Prapor! Pan Sommerschuh jej vystrčil první. Je to tedy pravda!“ (viz. ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959, s. 151)

³⁶ O umělecké kvalitě a veřejném přínosu se zmínil v referátech leckterý regionální tisk. Uveďme si alespoň některé ukázky: Jiskra (č. 29): „...Po tak sympatickém přijetí Červené Sedmičky je skoro zbytečno se o ní šířiti. Uvědomí-li si publikum, že jsou to výkony diletantů, vidí, že se zde podává něco více než na obvyklých akademiích. Už rámec sám, kabaret, tedy něco volnějšího a lehčího než akademie, nutí diváky se na věc jinými očima. A pak je třeba doznati, že Sedmička sem přinesla něco nového, co znamená pokrok a zumelečtění v tomto směru...Zejména silhuety, z nich druhá, kariéra pana Pierota, břitká satira na politické poměry, strhává publikum k demonstrativnímu potlesku. Obecenstvo bylo úplně spokojeno, což se u nás při cizích návštěvách nestává. Můžeme říci, že nové zavítání Červené Sedmičky bude nám vítaným vyrušením z obligátních maloměstských zábav.“; Podřipan (20.9.1913): „...Niveau Červené Sedmičky je vyšší než zvykli jsme viděti v pražských kabaretech, má uměleckou odpovědnost a nezakreslený obzor tendence, perspektivy zjasněné čistým pojetím.“; Československá Morava, Kroměříž (č. 48): „Přiznáváme se, že v našem očekávání bylo i trochu obav. Báli jsme se, že budeme v leccems zklamání. Jsme rádi, že se naše obavy nesplnily, dvojnásob rádi, protože zažili jsme opravdu pěkný večer, věnovaný desáté Muse. Kabaretní program s vytříbeným uměleckým citem vybraný a s příjemnou lehkostí podaný uspokojil všeobecně... Závěrečné číslo „Carmen“, hudební a zpěvní parodie, nad níž lepší jsme dosud u nás neviděli; zejména hudebníkům se z těch nesčetných vhodně a s humorem v osnovu této „opery“ vpletených moptivů z oper, z operet, písní, šansonů atd. musila důkladně rozetřásti bránice. Chválíme-li, tedy proto, že zde opravdu bylo co chváliti. Byli jsme překvapeni, zaujati, nadšeni.“ (viz. ČERVENÝ, J.: Červená sedma. Praha 1959, s. 92-93)

³⁷ Po první světové válce sice Sedma získala vlastní scénu v Centrálu, ale budova patřila panu Čěňku Bukovskému, který byl v počátcích nadšen výkonem a úspěchem představení, ale později se mu mnohem více zalíbil styl provozovaný v Grigri a chtěl ho napodobit. To Sedma nemohla připustit. Kromě toho výlohy na vstupné se neustále zvyšovaly, při představení si musel každý koupit láhev vína, která stála poměrně dost peněz.

³⁸ BASS, Eduard: To Arbes nenapsal, Vrchlický nebásnil. Praha 1958, s. 144

³⁹ ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959, s. 177

⁴⁰ Tamtéž, s. 130

⁴¹ Tamtéž, s. 51

4. BASS - PUBLICISTA

Mnohé kabaretní zkušenosti, svou smělost, pohotovost, improvizaci, přirozený humor a četné znalosti z politického a společenského života uplatnil Bass v další působnosti, a to žurnalistické.

4.1 Nová edice

V roce 1909 se Eduard Bass zapojil do tzv. *Nové edice*, která si kladla za cíl vydávat nejlepší díla české literatury, a to jak moderní, tak i literatury starší. Mělo se jednat o jakousi sbírku krásných knih. Kromě toho se pokusil vydávat nový satirický list *Plivník*. Měl vycházet opět v Nové edici a měl se prezentovat jako list vysoké literární a výtvarné úrovně. Plán s *Plivníkem* se vydavatelům bohužel nepodařilo uskutečnit. Z činných vydavatelů Nové edice jmenujme závěrem alespoň mimo Eduarda Basse Antonína Boučka a V. H. Brunnera, ze spolupracovníků Josefa Ladu, Františka Gellnera, Rudolfa Těsnohlídka nebo Petra Kříčku.¹

4.2 Letáky

Mnohem úspěšnější než nevydaný *Plivník* byly v Nové edici *Letáky*. Myšlenka na jejich vydávání nebyla zcela nová. Na počátku století (roku 1902) tiskl v Novém kultu *Letáky pro zpěváky* S. K. Neumann. Právě jím se autoři nechali inspirovat.

Jednoduše řečeno představovaly vtipné politické glosy o tehdy aktuálních událostech. Byly doplněny působivými kresbami, které velmi dobře podtrhovaly slovní význam. S prvním podnětem vydávat *Letáky* přišel v roce 1914 za Bassem Zdeněk Kratochvíl. Bass okamžitě s návrhem navázat na Neumannův *Leták pro zpěváky* souhlasil. Celou redakci tvořili mimo zmiňovaného Basse a Kratochvíla ještě V. H. Brunner a Josef Lada. Výsledkem jejich první spolupráce bylo sedm *Letáků*, z nichž Bass byl autorem čtyř.

Tématicky se nevyhraňovaly, braly si na mušku Karla Kramáře, zabývaly se podezřelým dovozem argentinského masa nebo volebním kompromisem roku 1911. Úspěch byl veliký, ale finanční potíže s vydáváním Letáků a zjevná nespokojenost hlavně ze strany Karla Kramáře pracovaly v jejich neprospěch. Ukončily tak svou první kapitolu existence.

Když přišel Zdeněk Kratochvíl za Bassem podruhé s myšlenkou obnovit Letáky, Bass opět neodmítl. První byl vydán na podzim roku 1917. Aktualita znovu nezklamala, Letáky měly velký úspěch. Byly natolik oblíbené, že se stávaly nedostatkovým zbožím, jak už to ve válce chodívalo. Proto byly také doprovázeny heslem: "*Kupte si Letáky - nebudou*"²

Pravdou je, že Letáky často korespondovaly s Bassovou kabaretní tvorbou. Z kupletů se stávaly Letáky a někdy tomu bylo i naopak. Typickým příkladem bylo oslavné a ironické loučení se s Rakousko-Uherskem.³

Co se námětů týče, byly Letáky opět rozmanité a Bass si velmi často chodil pro inspiraci do Unionky. Za Rakouska-Uherska vystupoval otevřeně proti rakouským úřadům, obchodním podvodníkům⁴, keřasům či proti nedbalosti českých poslanců. Za první světové války poukazoval na její nesmyslnost, krutost, psal o válce, která způsobovala sociální krizi, hlad, chudobu či zásobovací potíže. Z jmenovaných skutečností čerpal mnoho námětů, spojoval je s lidskými příběhy a s kouskem fantazie, vtipu a ostré satiry vytvořil neobyčejné čtení, které pak v těžkých dobách posloužilo těm, kteří potřebovali povzbuzení. Vznikem republiky jeho práce neskončila, i nová doba a nové uspořádání poskytovalo dostatek námětů. Zesměšňoval českou byrokracii a četné aféry, ze kterých profitovali jen vyvolení. Nehledal přitom ale senzaci, pokoušel se vždy o poučení, o vyvození důsledků, snažil se tak slovem usilovat o nápravu. Témat vytvářela doba mnoho, nebyla o ně nouze, ale cenzura byla nemilosrdná.

Letáky zůstaly i nadále velmi oblíbené. Dobře napsaná politická satira vybrané čtenářstvo přitahovala a o Bassově to platí dvojnásob. Letáky si troufaly na každého. Demonstrovaly všechny starosti, stesky i vzteky českého člověka. Představily zvláštní formou s dávkou ironie tehdejší poměry a celou dobovou atmosféru, vypověděly o lidském smýšlení. Právě pro svou aktualitu, výstižnost a nekompromisnost si získávaly své čtenáře. Letáky kupovali lidé toužící po vkusném a originálním vtipu.

Zajímavé je, že některé z Letáků jsou i pro oko současného čtenáře aktuální, přestože autor takový záměr původně neměl. Sloužily lidem hlavně během těžké

válečné doby, posilovaly české cítění a sdělovaly to, co jinak člověk říci nahlas nemohl. Přitom jsou některé z nich blízké i současnosti. S možností aktuálnosti Bass snad svým způsobem nakonec počítal, neboť se v úvodu knižního vydání Letáků dočteme: „*Snad tu najdete několik čísel, v nichž nezestárla* (myšleno aktualita-pozn. autora); *dějí se i takové věci.*“⁵

Letáky bojovaly s všudypřítomnou cenzurou, a to nejen rakousko-uherskou, ale i pozdější republikánskou. Bass Letáky v tomto smyslu komentoval následovně: „*Letáčky měly štěstí, že svou formou unikaly dost dlouho bdělosti censury a řekly našim lidem aspoň zastřeně, co nebylo možno vysloviti naplno. A leckdy mohly mluvíti i velmi drze a otevřeně - to proto, že cenzoři se dívali na ten pláteček s obrázkem, písničkou a jakousi listárnou redakce s mnohem menší pozorností než na velké, skutečné noviny.(...)za to jsme vděčili jednak hlouposti, jednak fidelní ležérnosti vyšších policejních úřadů a pak arci mlčícímu, ale věrnému vlastenectví jednotlivých komisařů, kteří měli kontrolní službu při představení a slyšeli, jak vyznívají ze scény věci, které napsány pro cenzuru vypadaly nevinně. ...*“⁶

Mezi posledními Letáky se objevil *Nešťastný Kramářův lísteček*, kde Bass glosoval Kramářovu žádost o milost, kterou poslal císaři z vězení. Kramář se v Letácích objevoval vůbec velmi často a právě on byl jednou z příčin konce Letáků.

Přejdeme závěrem k některým ukázkám, které snad potvrdí výše jmenované:

„NOVÁ PÍSEŇ

O TÉ ŠPANĚLSKÉ NEMOCI

...*Na tohle pomněte,*

občané rakouští,

když vás snad zásoba

před žněmi opouští!

Kdo má prázdnou sípku,

pusto v špiži, sklípku,

španělskou si poříd' chřipku!“⁷

„UTÍKEJTE, LIDIČKY,

STÁTNÍ NÁVLADNÍ SE ASI SPLAŠIL

Dějí se to divné věci

*v republice naší,
když je všude všechno klidno,
zas se censor splaší.*

*Za Rakousko mrtvé už jsme
pěli litanie,
zatím však jen tělo mrtvo;
duch - ten ještě žije.*

*Žije, žije duch rakouský,
žírnu půdu má tu,
potají, leč jistě bují
v mozcích byrokratů. ...“⁸*

S kabaretní tvorbou souvisela i Bassova další žurnalistická činnost. Mnohé kuplety, šansony nebo písničky vycházely tiskem (v Šibeničkách, Kopřivách či Humorech). Otištěna byla např. tolik oblíbená *Písnička z mládež⁹*, kterou společně sepsali Bass s Červeným při jednom zájezdu do Kolína nebo *Poučná píseň o Klubalově domě*, která reagovala na událost, kdy se zřítila na Václavském náměstí celá přední část nárožního domu, jehož majitelem byl Rudolf Kubal. Tiskem vyšly i mnohé další.

Bass sám se věnoval ještě redakci již zmiňovaného čtrnáctideníku *Šibeničky*. Jednalo se humoristický a satirický list, který byl vydáván u Františka Borového. V roce 1920 ale přestal list vycházet, a to z finančních a technických důvodů, pro nepravidelný kontakt a nedostatečný zájem spolupracovníků a též kvůli malému zájmu českého čtenářstva. Přitom v tento list vkládal Bass své největší naděje. Působil ještě v *Kopřivách*, *Humoristických listech*, byl týdenním kronikářem humoristického *Večerníku Práva lidu*, nedělním *kukátkářem Práva lidu*, literárně uměleckým korespondentem plzeňské *Nové doby* a ve Springrově nakladatelství redigoval kabaretní edici *Syrinx*, kde se snažil pomoci zastaralým a málo uměleckým kabaretním programům a kam zařazoval hlavně svůj repertoár z Rokoka. V prvopočátcích svého kabaretního působení otiskoval svůj repertoár a své první básnické pokusy také v *Českém artistovi*. To vše zvládal za doby válečné, kdy byl odveden. Mimochodem, aby nemusel na frontu tvrdit, že trpí Bassedovou nemocí - tedy BassEdovou.

Zastavme se ještě krátce u Bassova působení v Právu lidu. Během první světové války přispíval do nedělní rubriky *kukátko*. Poutal čtenáře humornými dobovými komentáři. Opět tak jako při jiné tvorbě musel čelit rakousko-uherské cenzuře, která svazovala jazyk autorům a znesnadňovala jim přesné vyjádření vlastního přesvědčení a názoru. Kupř. v kukátku *O těch pražských tramvajích* nechala censura vymazat několik řádků. Bass se snažil i tak skrytou formou sdělit co nejvíce. Např. napsal: „*O jedné vymoženosti se však přece dovidám: protože vláda zakročila energicky proti perským věštkyňám a orientálním hadačkám, ujala se jich nyní správa elektrických podniků, aby jim aspoň v dnešních zlých dobách umožnila obživu. Budou prý umístěny po přestupních stanicích, kde budou sedět na svých věšteckých třínožkách a prorokovat obecnstvu, kdy asi se přikodrcá nejbližší vagón...*“¹⁰ Námětů se našlo opět dostatek. Útočil na nízkou úroveň žurnalistiky, válečná strádání, obchodní machinace, pustil se i na pole divadelní kritiky. Kukátka jsou plná Bassovy výborné satiry, bravurní hry se slovy a neustálého všímání si okolí.

4.3 Lidové noviny

Než přistoupíme k Lidovým novinám na počátku dvacátého století, vraťme se krátce do jejich historie. Založil je v Brně roku 1893 Adolf Stránský. List nezůstal omezen jen na Brno, pobočky byly založeny i v Olomouci a Přerově. V redakci působilo zpočátku jen pár lidí. Prvním šéfredaktorem se stal Emil Čermák. Počáteční autorský kolektiv nedosahoval nejvyšších kvalit. Lidové noviny nepřesahovaly úroveň regionálních listů. Adolf Stránský chtěl vybudovat dobré noviny a představa se mu postupně naplňovala, ale na své největší období Lidovky teprve čekaly.

Lidové noviny byly neodmyslitelně spjaty s Brnem, svým hlavním sídlem. Brno sice svým umístěním stálo relativně uprostřed republiky, ale regionálnímu omezení se nevyhnulo. Aby bylo překonáno začal Arnošt Heinrich, šéfredaktor listu, uvažovat o zakládání nových filiálních poboček. Jako první z nich byla v roce 1920 otevřena pražská redakce ve Štěpánské ulici. Jejím šéfem se stal bývalý vídeňský zpravodaj K. Z. Klíma.

Eduard Bass vstupoval do Lidovek v témže roce. Hned zprvu získal důvěru a byl pověřen zaváděním Lidových novin v Praze. Úkolu se zhostil výtečně, přestože nebyl

jednoduchý, a to hlavně z důvodu komplikací ze strany konkurence. Bass měl v počátcích jednu velkou výhodu. Jaroslav Stránský projevoval velký zájem o svůj podnik v Praze a usnadnil tím Bassovi jeho roli. Postaral se o některé vnější organizační záležitosti: např. se mu podařilo získat renomované nakladatelství Borového, které převzal po Borového finanční krizi. Stránský byl totiž většinovým podílníkem Polygrafie, jíž Borový dlužil. Kromě toho v Praze hledal zdravotně více vyhovující a reprezentativnější kanceláře. Stal se jimi dům č.p. 117 na Národní třídě. Nakonec Stránský rozhodl zakoupit vlastní budovu, Topičův dům. Byl nádherný, ale starý a nutně potřeboval rekonstrukci, která si vyžadovala velký kapitál. Mnozí, hlavně obchodní ředitel Julius Fürth, neschvalovali tento Stránského krok za uskutečnitelný. Nakonec byli ale všichni přesvědčeni a souhlasili. Jaroslav Stránský se stal majitelem vysněného Topičova domu. Po dokončení rekonstrukce¹¹ bylo umístěno v přízemí knihkupectví, příruční sklad, expedice pro knihkupectví, v prvním patře sídlila administrace a ředitelství Lidovek a ve druhém našla své místo redakce. V podkroví si nechal vybudovat osobní apartmá Jaroslav Stránský. Díky uplatněným organizačním opatřením se konečně zlepšily nezbytné podmínky pro lepší práci redaktorů.

Nové filiálky vznikaly mimo Prahu i jinde, a to v Bratislavě, Ostravě, Olomouci, Jihlavě, Užhorodě, Plzni, Českých Budějovicích, Liberci, Znojmě či Českém Těšíně. Četnými spolupracovníky se stali zahraniční zpravodajové ve Vídni, Paříži, Berlíně, Římě, Varšavě, Londýně, New Yorku, Moskvě, Bělehradě a Sofii.

To, že bylo centrum LN soustředěno v Brně, s sebou přinášelo mnohé potíže. Začalo se proto uvažovat o nezbytném zlepšení komunikace mezi Prahou a Brnem. Byli přijati noví stenografové-profesionálové a později i tzv. *foukač*, který se musel naučit dokonale telefonovat, pro pokud možno bezchybné a rychlé předávání informací i celých článků. Později byl instalován také telegraf, jiskrový vysílač a další technické vymoženosti, ale žádné z nich se plně neosvědčily. Až ve třicátých letech byl, i přes počáteční nedůvěru, pronajat dálkopis, mnohem rychlejší a spolehlivější než stenografové, a stal se skutečnou revoluční změnou v žurnalistickém prostředí. Brněnské centrum přinášelo velkou nevýhodu také pro distribuci po republice. Souvisela s problémem dopravním. Ranní vlak, přivážející noviny z Brna do Prahy, přijížděl relativně pozdě vzhledem k prodeji ostatního konkurenčního tisku. Vedení novin proto hledalo nové železniční spojení.

Mezi světovými válkami vstoupily Lidové noviny do období své největší slávy. Publikovat v nich bylo nesmírnou ctí pro každého novináře. O spolupráci s listem se ucházeli mnozí významní novináři, kritici, spisovatelé, básníci, vědci, politikové a další. Arnošt Heinrich, v té době již šéfredaktor - od roku 1919, si ale vybíral jen skutečně dobré spolupracovníky. Jak ve výběru nových redaktorů, tak v žurnalistických opatřeních měl dostatek prostoru, což mu umožnilo pomalu rozvíjet svou představu o přerodu úrovně Lidových novin. Prvně celonárodním deníkem se staly právě za Heinrichova působení. Shromáždil si kolem sebe kvalitní kolektiv lidí a vybudoval si u nich velkou autoritu. Byl velmi náročný, přísný a nekompromisní, trval vždy na svých rozhodnutích a stanoviscích, i za cenu hádky. U redaktorů vyžadoval pohotovou a obětavou práci, spojenou s osobní zodpovědností.

Za základ všeho považoval seriózní, přesně zpracované zpravodajství, důraz u zpráv kladl na aktualitu a pravdivost. Za druhý cíl si kladl vnést do Lidových novin vyšší literární úroveň. Proto prosadil do novin povídku a román na pokračování. Myslel přitom na obavu aby se Lidovky nestaly pouze listem elity a posuzoval proto stále přístupnost a veřejné hodnocení literárních článků. Kromě toho zaváděl nové žurnalistické formy, jako kursívo¹²vý sloupek¹², entrefile¹³, chtěl probudit starý osvědčený novinářský fejeton. V odpoledníku Lidových novin začal vycházet Týdenní rozhlas¹⁴. Rozšířil některé novinářské rubriky. Věděl, že pro odlišení od ostatních listů potřebuje povznést Lidovky i po výtvarné stránce. Získal ke spolupráci Eduarda Miléna, Jaroslava Bendy^u, V. H. Brunnera, Adolfa Kašpara, Hugo Boettingera, Josefa Lady^u nebo Otokara Mrkvičky^u.

Úspěch změny se dostavil brzy. Lidovky získávaly na oblibě, jejich odběr stoupl. Čtenáři oceňovali snahu o nestrannost (patřily k nezávislému tisku), o seriózní zpravodajství a zasvěcené komentáře. Tiskly se rubriky jinde nezvyklé: např. národní hospodář včetně přehledů zpráv na burzách a trzích, zahrádkářská rubrika, kulturní zpravodaj, fejeton, povídka, román či báseň.¹⁵ List vycházel dvakrát týdně a jeho náklad se pohyboval kolem 100 000 výtisků.

Zmínili jsme se, že Eduard Bass vstoupil do Lidových novin jako řádný redaktor v roce 1920. Jejich přispěvatelem byl však už za doby Červené sedmy. Úplný Bassův počátek v Lidovkách je datován na rok 1912, kdy se jeho prvním příspěvkem stala povídka *O dědičném princí Ludvíkovi a ženě beze jména*. Od roku 1915 byl pak počítán za stálého spolupracovníka.

Kromě úkolu zavádět Lidovky v Praze, staral se Bass v novinách hlavně o senát, radnici, vojáky a soud. Chtěl začít s předělánkou parlamentního zpravodajství. Soudil, že bylo rozvleklé, roztržité a rozsahem neúměrné. Zamýšlel z něho vytvořit reliéf zachycující ráz dne a událostí. Měl popsat průběh schůzí a důležité řeči, i se jmény řečníků.

Velkou zkušenost získal hned po nástupu do redakce, neboť organizoval zajištění reportáží o červnovém sletu. Po něm se pokusil o jakousi bilanci a zapsal si poznámky pro příští léta¹⁶. Už během sletu myslel do budoucna a uplatnil tak své organizační schopnosti i zkušenosti. Jeho jméno se objevovalo pod sloupky, fejetony, novinářskými povídkami, entrefilety i rozhlásky.

Heinrich si Bassovy spolupráce velmi vážil, považoval ho za svého nejlepšího redaktora¹⁷, za spisovatele-novináře a jejich spolupráce přerostla až v přátelství. Jejich vztah se ale odrážel hlavně v novinářské rovině. S většinou organizačních záležitostí se Heinrich Bassovi svěřoval, naopak Bass přinášel mnohé návrhy na zlepšení a považoval Heinricha za velkou autoritu.¹⁸

V roce 1933 zasáhla redakci jedna smutná zpráva. Zemřel Arnošt Heinrich. Jeho nástupcem na místě šéfredaktora se stal Eduard Bass. Byl Heinrichovým nástupcem v pravém slova smyslu, neboť pokračoval v započatých reformách a posunul Lidové noviny zase o kousek výš.¹⁹

Ve válečných letech zůstal Eduard Bass doma a snažil prostřednictvím novin učinit pro národ co nejvíce. Podoba Lidových novin se dostala opět do rukou Karla Zdeňka Klímy jako nového šéfredaktora, neboť Bass se své funkce dobrovolně vzdal. Přestěhoval se do místnosti zemřelého Karla Čapka, čímž se mu splnil podle J.Fürtha sen: „*být sice v novinách, ale pracovat zde nikoliv jako redaktor, ale jako spisovatel.*“²⁰

Byl neustále sledován nacisty. V koncentračním táboře naštěstí jako mnozí jeho kolegové neskončil, ale výpověď z Lidových novin ho neminula. Svému příteli J. Johnovi řekl: „*octl jsem se na dovolené tím, že mi řekli, že už nejsem členem redakce.*“²¹ Poté, co byli Klíma a další redaktori zatčeni gestapem, na místo šéfredaktora byl dosazen kolaborant Leopold Zeman spolu s nacistickými přísluhovači.

Po předání šéfredaktorské funkce K. Z. Klímovi se věnoval, dokud měl přístup k archivům, svému *Čtení o roce osmačtyřicátém*. Ve válce pak tvořil literárně. Sepsal *Cirkus Humberto* nebo povídkovou knihu *Lidé z maringotek*. O Bassovi-spisovateli bude zmínka v dalších kapitolách. Během války nepsal ale dlouho. Ve svém

poválečném rozloučení se čtenáři popsal své pocity v období heydrichiády: „...ztratil jsem schopnost literárně tvořit. Nevím, jak jiní, já prostě nemohl a nedovedl...“²²

V květnu 1945 se vrátil do redakce jako poslední předválečný šéfredaktor a se svými kolegy, kteří ho uznávali za nespornou autoritu, založil Národní výbor Lidových novin. Společně začali vypracovávat první svobodné vydání Lidovek. Ovšem situace se vyvíjela trochu jinak a první Bassem připravovaný výtisk nevyšel. Lidové noviny byly zastaveny. Košická vláda totiž schválila návrh, že nemohou vycházet noviny, které sloužily okupantům. Tolerován byl pouze tisk vydávaný stranami. Kromě toho zákon stanovil, že noviny nemohou představovat výdělečné podnikání. Bassem a ostatními významnými osobnostmi byly nakonec 23. května 1945 vydány tzv. *Svobodné noviny*, které měly zachovat kontinuitu původních Lidových novin. V počátcích se projevovaly, jak se dočítáme v knize Jiřího Pernese, „dosti levicově“. A Svobodné noviny nebyly ve svých projevech jiné než ostatní československý tisk. Stály pod vlivem „obdivu k osvoboditelskému Sovětskému svazu“²³ Pravdou je, že v prvním vydání byla na titulní straně v kresbě vytištěna pěticipá hvězda a v dalších dnech se objevila Milénova kresba továren, nad než autor umístil pěticipou hvězdu se srpem a kladivem.

V srpnu roku 1945 se Eduard Bass opět vzdal šéfredaktorství, cítil, že už na práci nestačí. Mimoto ho velmi zasáhla smrt jeho ženy Táni, která mu dosud poskytovala tolik potřebné zázemí. Bass ji velmi miloval. V zápisníku z jeho pozůstalosti najdeme věty, které toto dosvědčují: „*Tánička mi dnes odjela do Libice a je tu smutno a zima.*“ - „*Tánička má přijetí!*“ - „*Tánička přijela napakovaná jídlem, všeobecná radost.*“²⁴

Když Bass opustil redakci, začal se opět věnovat *Čtení*. Stal se již jen prostým spolupracovníkem Lidových novin. 28. října 1945 ho postihl záchvat srdeční mrtvice. Záchvaty se ale opakovaly častěji, až 2. října roku 1946 poslednímu podlehl.

4.3.1 Rozhlásek

Největších úspěchů dosáhl Bass s fejetony. Od roku 1926 vycházel pravidelně v každé sobotní příloze veršovaný fejeton, který glosoval události uplynulého týdne. První byl vydán pod názvem *Co týden dal*, další již jen pod tituly *Týdenní rozhlásek*. Děлил se podle Bassova návrhu na několik částí: pražskou, brněnskou, bratislavskou a

užhorodskou, přičemž autory nejpopulárnějších pražských rozhlášek se staly nejčastěji Eduard Bass, Rudolf Těsnohlídek, Karel Čapek, Edvard Valenta a později Jan Drda. Neodmyslitelně byly spjaty s kresbami Otakara Mrkvičky, Eduarda Miléna nebo Ondřeje Sekory. S Bassovými rozhlášky, mimochodem více jak sedmi sty, se setkávali čtenáři nepřetržitě mezi léty 1926-1942. Jen za jeho nepřítomnosti byli psaním pověřováni jeho již zmiňovaní redakční kolegové.

Co se námětů týče, nenalezneme u Basse, s výjimkou osobního života, omezení. Projevoval zájem o veřejné věci, o každodenní činnosti, o život politický, hospodářský či kulturní. Všímal si pozorně lidí i věcí kolem, tato činnost mu nebyla cizí už za dob kabaretu. Svůj cíl dokázal pokárat velmi ostře. Otakar Mrkvička o něm napsal: „-ale Basse se báli, báli se jeho satiry, báli se jeho veršů a jeho polemické bravury. Bass dovedl rány rozdávat. A nemilosrdně.“²⁵

Eduard Bass konkrétně upozorňoval na vnitřní politický život za první republiky, na korupci, sobecké stranické zájmy, politikaření, ohlížel se za desetiletým trváním státu. Větší názornosti poslouží následující ukázky:

„...Se zimou špatně Pražan dopad,
což na sporty svůj mělo vliv.
V neděli začalo se kopat.
V koalici o něco dřív...6.II.1926“²⁶

„...Papír, ten prý všechno snese,
růžový však, heleme se,
ten má teprv svatý klid,
nemusí se v tisku rdít...15.IX.1928“²⁷

Bass sledoval nebezpečí uvnitř státu, ale i mimo něj. Reagoval na vzrůstající fašismus v Itálii a na hitlerovský nacismus:

„SENÁT, JAK ZNÁMO, MÍSTO JE,
kde muži převýteční,
občas se sejdou něco číst
a říkají, že řeční.

*Mnohý však je tu politik,
jenž výsadu má, hečte,
že jaktěživ nic neřekne
a jaktěživ nic nečte....15.VI.1929“²⁸*

*„SOTVA HITLER ROZTOČIL SVÉ KOLO,
kancléř Brüning zahrál mu své sólo
a Hitlerovo tílko spanilé
bylo hned co ty košile....12.XII.1931“²⁹*

Hitler se stal kancléřem, v Německu byl nastolen nacionální režim. Celé noviny se začaly zabývat otázkou, jak to, že Hitler s NSDAP měl takový úspěch. Všichni o nich věděli, ale nečekal, že se dostanou k moci. Ale stalo se a Německo začalo usilovně zbrojit. Lidové noviny se postavily, jak jinak, už podle svých dosavadních zásad a hodnot, proti nacismu a fašismu. Sympatizovaly s těmi, kteří s nově nastoleným režimem nesouhlasili. Postavily se slovem proti brutalitě, s jakou jednotky SS vyvražďily SA. Reagovaly na vzrůstající tíhnutí sudetských Němců k nacismu a na jejich myšlenky o rozbití Československa. Informovaly o častých konfliktech v pohraničí. Německo vzneslo své požadavky, útočilo svou kampaní proti Československu. Lidové noviny zastávaly v tu dobu stanovisko neustupovat nacistickým požadavkům. Podporovaly Beneše, věřily misi lorda Runcimana. Netušily, že Runciman byl odhodlán za každou cenu, i třeba na úkor Československa, zabránit válce. Uvedme si ale opět ukázky Bassových rozhlásků té doby, které vypovídají o zmíněných odhodláních a přesvědčeních:

*„ZLE, MATIČKO, ZLE,
Konrád Henlein zde,
už nám to tu linýruje,
co tu s Němci u nás bude,
jak to požere....29.II.1936“³⁰*

„V bilanci roční letoška

*je mír ta hlavní položka,
kež účtujeme příště zas
pokoj a mír u nás i v nás! 31.XII.1937³¹*

Zabrání Sudet, zrada západních spojenců, okupace celého území - smutná témata-smutné rozhlásky, je z nich cítit křivda, ale i úzkost, bolest a obava:

*„FRANCOUZŠTÍ PÁNÍ STÁTNÍCI
překotně ted' řeční
a dokazují Evropě, že máme jim být vděční.*

*To taky jsme, neb každý ví,
Že z naší historie
Na věky věkův nezmizí
Bonnet a Daladier.*

*A z dějů světa nelze vzít
to osudové pouto,
jež pojilo velkou Francii
s maličkou zemí touto.*

*Nesmí být jenom ve smlouvách
ten svazek sudby hledán.
Je to i jinak. Na příklad
po Sadové přišel Sedan. 5.XI.1938³²*

Vyhlášena byla mobilizace. Lidovky oznamovaly, že Československo kapitulovalo. Věřily, že Německo nebude pokračovat v dalších krocích proti Československu. K výročí 28. října připojily vzpomínky a v nich zřetelně neustoupily od svých ideálů. Za okupace hledal Bass náměty těžko, hlavně byl svazován cenzurou. Pak mu nastalé podmínky zabránily v žurnalistické tvorbě vůbec.

Bass uměl napsat satiru a glosu velmi ostrou, otevřenou, ale vkusnou a nápaditou, jak je zřejmé z výše uvedených ukázek. Neztrácela nikdy svůj cíl a význam, a

to zamyslet se nad společností a jejími nešvary. Byl výborným satirikem a k tomu mu posloužil mimo jiné velký cit pro vyjadřování a pro dokonalou hru se slovy. Měl nadání pro slovní obraty. Kvalitě přispíval jeho vrozený humor, obliba vtipu či smysl pro rým (rýmování bylo podle něho snadnější, pokud mu motiv připomínal píseň, nejlépe lidovou). Typické byly jeho vtipné kontrasty a pointy, humorné a ironické interpretace.

Bassovy kabaretní kuplety, letáky a novinové rozhlázky mají mnoho společného, rozdíl je zřejmý v Bassově postupně se vyvíjejícím rozhledu, vyhraněnosti a větší zkušenosti.

Přestože se Bass za básníka nepovažoval, některé jeho rozhláskové verše vyvolávají dojem, že je musel napsat velmi nadaný básník. Jsou plné lyriky, citu, jemnosti, melodie, mnohdy stesku a lásky k vlasti. Uplatňovaly se především v Bassově pozdější tvorbě a v počátcích války, kdy, co se námětů týče, neměl jinou možnost:

„MOU VLAST JSI ONDY SLYŠEL HRÁT,

hymnický zpěv o české zemi.

Té zemi, kteréś nastokrát

přísahal věrnost přede všemi.

Tu vírem kotlů bouřně změten,

tu lesním rohem vyzpíván,

do harf a viol, ve stesk fléten

a v houslí šumně vonný van

včarován je té malé země

staletý úděl, věčný sen.

Dík Hospodinu vzdávám němě,

že tento kraj nám zaslíben,

že pod mračny i v zlatém svitu

zde leží naše dědictví.

Má krásná země bez blankytu,

jsme vděční Tví, jsme vděční Tví.

6.V.1939³³

I ostatní rozhlázky Bassových redakčních kolegů přinášely hlubokou myšlenku, humorný, komický, ironický pohled či hru se slovy a rýmy. Za všechny citujme alespoň tři Čapkovy:

„/9.6.1928/

...Engliš si vzal urláb větší,
v Gräfenbergu se teď léčí,
a my víme, že to asi
píchá poblíž státní kasy...“³⁴

„/7.7.1934/

...To přivedlo na Sodomu
velkou mravní očistu:
neřest byla vypleněna
ráznou rukou sadistů.“³⁵

„/22.8.1936/

...Až my v tmavém hrobě dojdeme klidu,
dějinám odkážeme ledacos.
Mnohý rekord, vynález a bídu.
Diktátory. Války. Badajoz.“³⁶

4.3.2 Bass - šéfredaktor

Při celkovém pohledu na Eduarda Basse-novináře nemůžeme opomenout jednu kapitolu jeho profesního života: šefredaktorství v Lidových novinách. Proč se vlastně Eduard Bass stal šéfredaktorem?

Bass od začátku nástupu do Lidových novin přemýšlel o jejich zlepšení. Jeho neustálé reformní myšlenky do budoucna měly své kořeny už v době kabaretní, resp. válečné, kdy navrhoval své pracovní možnosti. Koncipoval si pravděpodobnost převzetí Nové edice, uvažoval o podpoře divadelní agentury, o převzetí Červené sedmy a o

vydávání jejího věstníku. Počítal s mnoha eventuálními nezdary a tudíž s náhradními řešeními. Krátce shrnuto se v něm projevovala znamenitá organizační schopnost.

Mnoho zkušeností načerpal už v době působení v otcově kartáčnické firmě. Jako obchodní cestující musel být schopen navazovat obchodní kontakty, musel umět jednat s lidmi a odhadovat jejich chování, přání i představy. Naučil se vést výpočty, jak udržet obchod, jak splácet směnky, uvažoval o větší reklamě, inserci anebo obchodních heslech. Zkrátka všechny tyto nabyté zkušenosti mohl pak uplatnit v redakci Lidových novin.

Už za Heinrichova vedení přicházel Bass s mnohými novými návrhy a nápady. Heinrich jim naslouchal, neboť obecně iniciativě redaktorů žádné meze nekladl. Ovšem mezi Eduardem Bassem a Arnoštem Heinrichem se vytvořilo něco většího, a to nejen vřelé přátelství. Přestože Bass považoval Heinricha za velkou autoritu, dovolil si něco nového navrhnout i nesouhlasit. Heinrich naopak většinu svých budoucích plánů konzultoval s Bassem. Snad proto, že ho považoval za velmi nadaného a schopného redaktora.

Když nastoupil Bass po Heinrichově smrti do vedoucí funkce, měl přesnou představu o stávajícím chodu a budoucím vývoji redakce. Navázal na Heinrichovy reformní snahy a vytvořil z Lidových novin list ještě větších kvalit.

Snažil se prvně zlepšit propagaci a inserci Lidových novin. Uvažoval o promítání pravidelné reklamy v biogramech, o výměnných inzerátech, o prospektech v knihách, o reklamních tabulích na perónech některých nádraží, o nápisech podél tratí a jiných zlepšeních. Kromě toho vymýšlel nová hesla k šíření listu: „*Rukovět v tramvajích: Držte se Lidových novin.*“ nebo „*Lidové noviny jsou všude.*“, jako reklamní heslo na neonové osvětlení navrhl: „*Lidové noviny - list vzdělaného čtenáře.*“, „*Lidové noviny - list intelligence.*“ O těchto heslech se vyjádřil v následujícím duchu: „*Já to považuji za dobré heslo, protože za inteligenta a vzdělance se u nás považuje každý troup.*“³⁷ V tomto případě se uplatnila nejen jeho organizační, ale i spisovatelská schopnost.

Prostřednictvím inserce se snažil získat pro noviny co nejvíce aktuálních informací, i od čtenářů. Do záhlaví např. prosadil krátký text: „*Sloužíme svému lidu. I vy mu můžete posloužiti. Dovíte-li se o nějaké důležité události, zavolejte nás ihned telefonem. Naše čísla jsou...*“³⁸. Nebo navrhl Kalendáříček LN, který obsahoval kontakty do jednotlivých redakcí. Byl pak rozdáván k Vánocům.

Samozřejmě prosazoval ověřené informace, proto měly Lidovky sít informačních zdrojů a důvěrníků. Bass dokonce sepisoval rejstřík pro redakci užitečných a vhodných osob různých oborů. Shromažďoval kontakty, data narození, nebo úmrtí osobností, důležité české a světové události atp. Nechal zvětšit plány čtvrtí na nástěnné mapy a zapisoval do nich sídla úřadů, komisařství, byty lidí, s nimiž byla redakce ve spojení. Vše pro dobrou orientaci, pro ulehčení a především urychlení práce každého redaktora.

Bass často revidoval jednotlivé novinové rubriky, testoval drobné změny v novinách, jak obsahové, tak i estetické. Hodnotil vyšlá čísla a úměrnost jednotlivých rubrik a reportáží. Všimal si též maličností, kterými chtěl docílit možné dokonalosti, jako např. při přemísťování karikatur na méně cenná místa nebo do nudnějších textů. Snažil se tak nápadností karikatur docílit pozvednutí fádnic či málo zajímavých částí. Kladl důraz na krásné titulkové písmo, které muselo čtenáře zaujmout hned na první pohled. Postupně vytvořil tradiční seznam denních příloh: Ne-Humor, Po-Sport, Út-Domácnost, zahraničí, bydlení, St-Motory, Čt-Knižní příloha, Pá-Radio, gramofon, film, So-Stevební ruch. Z větší části díky E. Bassovi přinesly Lidové noviny kvalitní volební zpravodajství. Jako vzor mu částečně posloužilo volební zpracování z roku 1929 v *Die neue Morgenpost*. Redakce Lidovek připravila archy podle měst, okresů a krajů, předem se do nich vepsaly čísla z minulých voleb. Vytvořily seznam důležitých kandidátů, představily změny v partajích, sestavily diagram vzestupu jednotlivých stran. K volebním výsledkům přinesly názorný obrázek parlamentu před volbami a po nich s figurkami jednotlivých stran. Pro kvalitnější politické zpravodajství zavedl tzv. „Dokumenty“ s křiklavými, popř. lživými výroky, hned s vyvrácením. Nechal schovávat archívech materiál ke kampaním všech stran. Z nových rubrik nechal vzniknout tzv. „Koutku pro nůžky“, kde Lidovky čtenářům přinášely důležité informace a činily jim tak službu do všedního denního života. Obsahovaly např.: upozornění na končící lhůtu pro přihlášení auta k dani, zápis do škol, pomoc při utopení, rozvrh veletrhů a jiné. Eduard Bass tak projevil své typické vlastnosti: pečlivost, důkladnost, cit pro dokonalost a systematičnost.

Všechny zmiňované organizační záležitosti nevytvářel sám, on něco navrhl a v konečné fázi schvaloval. Taková také byla jeho představa o šéfredaktorovi. V každém redaktorovi se snažil proto pěstovat samostatnost, pocit a vědomí odpovědnosti. Ke svému okolí byl velmi přísný a náročný, od redaktorů vyžadoval co nejlépe odvedenou

práci. Nesnášel lajdáctví, lenost, netečnost a liknavost k zadanému úkolu. Očekával vždy perfektní výsledek, jinak u něho redaktor neuspěl. Také si podle toho vyhledával své spolupracovníky.

Eduard Bass věděl, kam má sáhnout, poznal, co zapůsobí, všímal si totiž lidí, jejich jednání, potřeb, požadavků i představ. Byl velmi všímavý. Bystrost a pozornost byly jedna z jeho největších vlastností. Uplatňoval mnohé zkušenosti, organizační schopnosti, pečlivost a v neposlední řadě bezesporu novinářský talent. Pro tyto své přednosti mohl redakci Lidových novin mnohé nabídnout a snad právě proto se v nich dostal až na post šéfredaktorský.

Ve třicátých letech, v osobě Eduarda Basse, vstoupila do vedení velmi rozvážná a fundovaná osobnost, která Lidovým novinám přinesla nejen pokračování v cestě za lepší úrovní, ale vytvořila z nich i symbol tehdejší československé demokracie.

4.3.3 Novinářská pragensia

Zvláštní kapitolu Bassovy novinářské tvorby tvoří tzv. pragensia. Eduard Bass totiž miloval Prahu. Snažil se o své pocity podělit, a to prostřednictvím slov. V Lidových novinách pravidelně vycházely jeho fejetony, poznámky a reportáže z pražského prostředí. Popisoval jeho krásu a tajuplnost, historii a tehdejší současnost, pověsti i skutečnosti. Nevšímal si ale jen krás pražských čtvrtí, dovedl, jak mu to bylo vlastní už v letácích a rozhláscích, vyjádřit nesouhlas s přibývajícími neblahými změnami. Litoval např. ztráty dřívější staré Prahy, která se rozrůstala na velkoměsto, a tento růst s sebou přinášel velkou přeměnu architektonickou. „Staré“ budovy mizely a místo nich vyrůstaly stavby nové, sloužící většinou obchodním či podnikatelským účelům. Typickým příkladem byla ulice Na Poříčí.³⁹

Eduard Bass znal velmi dobře pražské reálie a jejich historii. Pokud tomu tak nebylo, poznával a důvěrně se s neznámým prostředím seznamoval. Když k tomuto přidal fantazii a své vypravěčské umění, vznikaly pak výtečné reportáže a fejetony, působící dokonalou znalostí a věrohodným popisem. Přesvědčme se sami následující ukázkou: „*Jak jinak než vtípem vysvětliti, že dům, kde se na Václavském náměstí usadily grafické závody Národní Politiky, slul od pradávna u Štočků, a že na místech, kde*

vyrostla Živnobanka, býval domácím pánem Václav Prachař? Nebo že si František Palacký vykládal s Havlíčkem o politice Irčanů v domě, jež v Praze zbudoval právě Irčan? A že tento William Hugo Mac Neven O'Kelly of Aghrim, který tu měl na sklonku 18. století advokátní kancelář, sepsal v ní obranný spis českých stavů proti zásahům Josefa II., a to v téže pracovně, kde o 50 let později učený historiograf snášel zemské šlechtě nové doklady o jejich někdejších právech a výsadách?⁴⁰

V Bassově pozůstalosti nalezneme řadu výpisků z pragensií, které účelně shromažďoval k sepsání velké knihy o Praze. Sám se ale v té době ještě necítil být dostatečně připravený⁴¹ a bohužel plán ani nestihl uskutečnit. Jako jakási záplata nám může posloužit alespoň několikéré knižní vydané Bassových pražských fejetonů a reportáží.⁴²

4.4 Světozor a Bratrství

Vraťme se ještě zpět na počátek dvacátých let. Eduard Bass netvořil jen v Lidových novinách, mezi léty 1925-1929 působil i ve *Světozoru*, ilustrovaném týdeníku, na jehož vydávání se od roku 1867 podílel František Skrejšovský se svou manželkou Kateřinou. Na konci století pak splynul s konkurenčním časopisem *Zlatá Praha*. Eduard Bass se od roku 1925 podílel se na jeho vnitřní přeměně. Přetvářel jeho vlastní rozsah, fotografický materiál, ilustrace, druh papíru anebo nový systém brožování. Kromě toho byl od roku 1924 na krátký čas redaktorem *Bratrství*.

Poznámky:

¹ Už během války plánoval Bass převzetí Nové edice, a to za těchto podmínek. „A) převezmu sklad Nové Edice. Její passiva, na než uplatím ihned, ostatní budu krýtí směnkami, jež budou pravidelně upláceny.; B) Stržený obnos za běžný odprodej skladu střádá se až po vyrovnání tiskařských passiv; C) Další tržba (čistý zisk) dělil by se při pololetním zúčtování mezi Kyselu, Wirtha, Mrázka a mne; D) Kontrolu nad prodejem by měl až do vyprodání Mrázek; E) Nové svazky, mnou vydané, půjdou na můj účet a zodpovědnost.

² ČERVENÝ, Jiří. Červená sedma. Praha 1959, s.126

³ Viz. kap. 3.3

⁴ Nenáviděl je hlavně po zkušenosti s krachem otcovy kartáčnické firmy.

⁵ Tamtéž, s. 9

⁶ Literární archiv PNP: Sešity a zápisníky v Bassově pozůstalosti

⁷ Tamtéž, s. 129

⁸ Tamtéž, s 217

⁹ „PÍSNÍČKA Z MLÁDÍ. Letní noc se rozklenula nade mnou,/ zlato hvězd se tiše třpytí v tmách,/ za městečkem voní vůní tajemnou/ pokosený jetel na lukách./ Z řady oken zář se line v temnotu,/ jimi vidíš němých stínů chvat,/ mládenci a dívky přišli v sobotu/ na Zámeckou večer tancovat./ Písníčko již jsem měl rád!/ Kde jsou ty chvíle, kde je ten čas,/ když jsem já býval mlád./ kdy jsem já býval mlád...” (Viz. BASS, E.: To Arbes nenapsal, Vrchlický nebásnil. Praha 1958, s. 157

¹⁰ BASS, Eduard: Kukátko. Praha 1970, s. 74

¹¹ Byla zadána architektu Zelenkovi a bratrům Kalichovým.

¹² Představuje žertovně psaný úvodník o méně závažném tématu.

¹³ Je krátký novinářský článek týkající se aktuální události (se zřetelným hodnotícím prvkem). Nově se zavedl na návrh Bedřicha Golombka (a k radosti Arnošta Heinricha z redaktorské iniciativy).

¹⁴ Více viz. kap.4.3.1

¹⁵ Pro Lidové noviny psali: Rudolf Těsnohlídek, Antonín Sova, Fráňa Šrámek, Otokar Fischer, Karel Toman, Viktor Dyk, Jan Herben, F. X. Svoboda, Alois Mrštík, Ignát Hermann, Alois Jirásek, K. V. Rais, Josef Holeček, Petr Bezruč, bratři Čapkové, Anna Marie Tilschová, Karel Poláček, František Kupka, Marie Pujmanová, František Langer, Josef Kopta, Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval, František Kožík, Jaroslav Hašek, Bedřich Golombek, Edvard Valenta, Jaroslav Durych, Olga Scheinpflugová, Zdeněk Kalista a mnozí další.

¹⁶ Literární archiv PNP: Sešity a zápisníky v Bassově pozůstalosti

¹⁷ Nakolik si ho vážil projevil po necelých dvou letech Bassovy existence v redakci. Byl ochoten mu zvýšit plat ze základního nástupního 1800 korun na 5000 korun.

¹⁸ Doklad nalezneme v jejich vzájemné korespondenci.

¹⁹ O Lidovkách za Bassovy éry viz. kapitola 4.3.2.

²⁰ PERNES, Jiří: Svět Lidových novin 1893-1993. Praha 1993, s. 106

-
- ²¹ Tamtéž, s. 109
- ²² Tamtéž, s. 114
- ²³ Tamtéž, s. 113
- ²⁴ Literární archiv PNP: Sešity a zápisníky v Bassově pozůstalosti
- ²⁵ BASS, Eduard: Rozhlásky. Praha 1957, s. 364
- ²⁶ Tamtéž, s. 9
- ²⁷ Tamtéž, s. 52
- ²⁸ Tamtéž, s. 70
- ²⁹ Tamtéž, s. 114
- ³⁰ Tamtéž, s. 175
- ³¹ Tamtéž, s. 218
- ³² Tamtéž, s. 243
- ³³ BASS, Eduard: Rozhlásky. Praha 1957, s. 258
- ³⁴ ČAPEK, Karel: Droby pod stolem doby. Praha 1975, s. 11
- ³⁵ Tamtéž, s. 60
- ³⁶ Tamtéž, s. 73
- ³⁷ Tamtéž
- ³⁸ Tamtéž
- ³⁹ BASS, Eduard: Pod kohoutkem svatovítským. Praha 1942, s. 49
- ⁴⁰ Tamtéž, s. 8
- ⁴¹ BASS, Eduard: Moje kronika. Praha 1985, s. 16
- ⁴² Jejich seznam je umístěn v bibliografickém výběru.

5. LITERATURA FAKTU

Eduard Bass je právem považován za autora literatury faktu. Jeho díla nejsou historiografická, nesplňují totiž některá kritéria historických studií (zmíníme se o nich v další kapitole), ale, co do obsahu informací, jsou velmi hodnotná.

5.1 Čtení o roce osmačtyřicátém

Začneme Bassovou nejobsáhlejší prací, *Čtením o roce osmačtyřicátém*. Původně vycházela jako soubor článků o událostech roku 1848. Začaly být otiskovány v roce 1938 pod čarou v Lidových novinách a ve čtenářstvu vzbudily hned velký zájem. Knižně pak vyšly v roce 1940, avšak toto vydání prošlo protektorátní cenzurou. Nové již cenzurou nedotčené znění vzešlo z iniciativy Bassova dlouholetého spolupracovníka Ladislava Kháse v roce 1948.

Proč jednotlivé články vycházely právě v roce 1938? Eduard Bass se snažil čtenářům osvětlit dobu roku 1848, její společnost a vzniklé problémy, přičemž chtěl upozornit na historickou spojitost obou období, oddělených od sebe devadesáti lety. Snažil se tak poukázat na žhavé otázky současnosti. Chtěl povzbudit národ, národní cítění, optimismus a naději v lepší časy, to vše pohledem do národních dějin. Sám Bass svůj záměr vysvětlil následovně: „...šlo mi o to, abych rychle a přístupnou formou rozvinul před čtenáři živý obraz doby, v níž se překotně, za mnohých zmatků a jako v horečce, zrodily všechny problémy, které pak po devíti dekadách dolehly s plnou neústupností na mysl a svědomí třetího či čtvrtého pokolení. ...“¹

Bassovým úmyslem bylo zpracovat celé téma do tří oddílů: 1. doba předbřeznová, 2. revoluce, 3. rok 1849. Z celého plánu byla bohužel dokončena jen první část. Překážky mu během okupace stavěla protektorátní atmosféra, která mu znemožnila přístup do archivů. Po válce, kdy mohl pokračovat v započaté práci, díky opět zpřístupněným archivům, ho naneštěstí stihla smrt. „Čtení“ se tak omezilo na vyličení doby předbřeznové.

Už v úvodu kapitoly jsme zmínili, že se v Bassově případě nejedná o historiografické dílo. Chybí mu některé úplnosti historických studií, např. poznámkový

aparát. Bass ale sám poukazoval na skutečnost, že není historikem a že se jím ani nezamýšlel stát, přestože práci dějepisců velmi obdivoval, hlavně jejich úsilí, odhodlání a vůli vydržet. Sám měl totiž mnohokrát při shromažďování materiálu pocit, že celou práci vzdá.² „Čtení“ mělo mít čistě informativní charakter pro lidového čtenáře, Bass se nesnažil sepsat historicky odborný text. Pokoušel se o jakousi formu „lidové kroniky“³, proto také neužil poznámek pod čarou nebo číslovaných odkazů, které by při čtení rozptylovaly pozornost. Usiloval o nový a zajímavý pohled do minulosti, o takovou formu, která nebyla o daném tématu dosud vydána. Vytvořil velmi poutavé čtení, které vhodně zvolenou formou přiláká, poučí, rozšíří vědomostní obzor a utvoří čtenářovi představu o tehdejších poměrech. Na základě výše jmenovaných skutečností je samotný titul *Čtení* názvem velmi výstižným. Už v něm se skrývá celá Bassova představa o formě.

Bass se na psaní pečlivě připravoval, sbíral rozsáhlý dokumentační materiál, v jeho pozůstalosti nalezneme bohatou sbírku historických výpisků a prepisů původních rukopisů. Díky tomu prokázal velmi dobrou znalost všeho, o čem psal a on uměl své vědomosti prodat. Archivní materiál zpracoval nejen dokumentačně, ale v závěrečné fázi i umělecky. Ukázal svůj obrovský vypravěčský talent. Informačně doplnil text rozsáhlým fotografickým materiálem.

První kapitoly pojednávají o dění ve střední Evropě. Líčí švýcarské, italské, francouzské a německé poměry. Přechází k Habsburkům a jejich říši a od ní pak k samotným Čechám. Celé vyprávění je založeno hlavně na lidech, které tvoří dějiny. Proto Bass velkou pozornost věnoval osobám, jejich vlastnostem, jednotlivým akcím, jejich nedostatkům a přednostem, úspěchům i nezdarům. Vykreslil velké množství postav, ať už více, či méně známých, jejich osudy, názory, přesvědčení a činy, vše na pozadí politicko-společenských událostí.⁴ V Čechách se jeho líčení omezuje většinou na Prahu a důvod je nasnadě. Bass byl velkým milovníkem a i znalcem pražského prostředí, jeho okázaných míst, ale i jednotlivých zákoutí a důležitých momentů, které se v jejím nitru odehrály. Díky znalosti dokázal pak velmi zdařile a poutavě popsat atmosféru tehdejší doby a přiblížit čtenáři život oné doby.

Z archivního materiálu Bassovy pozůstalosti je zřejmé, že Bass pokračoval ve své činnosti a připravoval další části. Ovšem k jejich dokončení a postupnému otisknutí už nedošlo. Dokumentační materiál se hromadil velmi rychle a v Bassových rukou se stával velmi bohatým. Přestože byla Bassem zpracována jen původní první část knihy,

vytvořil z ní kvantitativně, ale i kvalitativně velmi obsáhlé dílo. „Čtení“ má obrovskou vypovídací hodnotu, předně jak o Bassovi, jeho talentu a schopnostech, tak o poměrech válečné doby, o pocitech národa a v neposlední řadě o situaci v Rakousku devatenáctého století a o tehdejších českých národních snahách. „Čtení“ mělo v podstatě politický charakter, představovalo vyšší hodnotu než jen popis minulosti, a to působit na českého člověka v tak tristní době.

5.2 Divoký život Alexandra Staviského

Mezi zakladatele literatury faktu se Eduard Bass zařadil *Čtením o roce osmačtyřicátém* a rovněž knihou *Divoký život Alexandra Staviského*.

Dříve než knižní vydání spatřily světlo světa články, resp. reportáže v Lidových novinách. Vycházely od ledna do května 1934 a téhož roku byly přepracovány a rozšířeny v knižní podobě.

Eduard Bass tentokrát obrátil svou pozornost na pravdivý příběh tehdy světově proslulého podvodníka Alexandra Staviského. Čtenářům podával velmi poutavé životopisné reportáže o Staviského až neuvěřitelných podvodech, kontaktech a únicích před spravedlností. Velmi umně popisoval atmosféru luxusu, vyšší společnosti, politiky, ale i zločineckého prostředí. Líčil zprvu Staviského rafinované milostné aféry a malé sňatkové podvody, jeho rychlý přerod v obchodního a bankovního podvodníka, při kterém náležitě využíval svých schopností vyjednávat a ovlivňovat. Jeho nástroji se stalo vydírání, intriky a machinace. Ženy mu nedokázaly odolat, přitahoval je svým šarmem, všechny se poddávaly jeho psychickému nátlaku, a to i v případě, že zjistily, s kým mají tu čest. Obchodníci v něm spatřovali slibného partnera a politici vlivnou osobu, která je vynese na výslunní slávy.

Proč si Bass vybral právě Alexandra Staviského? Nedychtil po senzačních reportážích, ale hledal za jednotlivými aférami poučení. Pokusil se nalézt příčiny toho, proč bylo ponecháno Staviskému tolik prostoru. Zamýšlel se nad lidskou chybou, chtivostí a prospěchářstvím. Z vnějšku pohlížel a reagoval na politické prostředí, na zkaženou společnost a její poměry. Příběh měl přinést českému čtenáři poučení, měl vyvodit důsledky daného stavu, charakterizovat a analyzovat prostředí, společenské a politické podmínky třicátých let.

Když si přečteme Divoký život Alexandra Staviského a zhodnotíme jej jako poutavý příběh, tak ho takto hodnotíme právem, ovšem nikoliv dostatečně. Teprve pakliže se zamyslíme nad skrytou ústřední myšlenkou, zjistíme, jak je hodnotou vysoká a nadčasová.

Eduard Bass se tu osvědčuje nejen jako opět výtečný vypravěč, ale i jako pohotový novinář - reportér.⁵

Poznámky:

¹ BASS, Eduard: Čtení o roce osmačtyřicátém. Praha 1948, s. 7

² Tamtéž, s. 7

³ Tamtéž, s. 8

⁴ „Krásný a ušlechtilý zjev Jana Pernera neměl by nikdy vymizet z vděčné české paměti. Byl to znamenitý technik nadprůměrného rozhledu, na své mládí neobyčejných zkušeností, vzdělaný, kultivovaný, energický, a k tomu Čech každou kapkou krve. Pocházel jako tolik vynikajících našich mužů oné doby z mlynářského rodu. Narodil se r. 1815 v Bezlejském mlýně v Bratčicích u Chotěboře a techniku začal studovati v Praze pod mladým Gerstnerem,...Téměř šest let pracoval Perner v Rusku po boku svého vynikajícího učitele s jeho velkými znalostmi anglických objevů. Pak působil nějaký čas ve Lvově a konečně přišel ve státní službě rakouské ke stavbě dráhy Vídeň-Brno, kterou prováděl pod vedením italských inženýrů, a r. 1842 k projektu trati Praha-Olomouc, jenž byl už jeho samostatným dílem. Bylo mu 27 let, byl vrchní inženýr, kolem něhož se kupilo množství mladých techniků, stavitelů, stavebních podnikatelů. Ve třech letech postavil sám úsek mezi Prahou a Pardubicemi a vypracoval plány pro stavbu železnice z Prahy do Podmokel. Neomezoval se však jen na úkoly tohoto druhu. Z jeho kanceláře vyšlo velké množství návrhů na stavby průmyslových budov a sám se zabýval, duch vpravdě moderní, problémy stísněné pražské komunikace....Jeho vysoká statná postava se objevovala v každé schůzi Průmyslové jednoty, kam přivedl i všechny své inženýry, stavitele, kresliče, architekty i velké stavební podnikatele, s nimiž spolupracoval a které získával pro české zájmy. Při svém mládí, rozhledu a houževnatosti byl jako předurčen, aby se stal klidným, cílevědomým vůdcem novější generace, zvláště technické. Leč velké naděje, které právem v něho kladeny, zhatilo tragické neštěstí, jež na něho číhalo v jeho největším dile. Dne 4. srpna 1845 přijel do Prahy první zkušební vlak a dne 20. srpna byla slavnostně zahájena doprava příjezdem ofáborovaného vídeňského vlaku, jež táhl „šumící velikán“ či „parovůz“, zvaný Čechy. Inženýr Perner sám jej řídil a mohl být se svým dílem spokojen. Jen vrchní zařízení ho neuspokojovalo, především vytykal úředním architektům, kteří navrhovali výstavu jednotlivých nádraží, že všude stavěli sloupky do nebezpečné blízkosti kolejí. Chyba, kterou správně rozpoznal, stala se nejdříve osudnou jemu. Dne 11. září 1845 projížděl choceňským tunelem na stupátku, aby zkoumal, jak tunelování vyhovuje. Při výjezdu narazil hlavou na sloup. S rozraženou lebkou dovezli ho do Pardubic, kde druhého dne skonal, jedenatřicetiletý, k žalu nesčetných svých přátel a ctitelů.“ (viz. BASS, E.: Čtení o roce osmačtyřicátém. Praha 1948, s. 339-341)

⁵ „Dne 27. června 1929 přivezl Alexandre do jejich ústavu kufr, který po otevření přímo zablyštěl. Bylo v něm několik set smaragdů prvotřídní jakosti. Úředníci je odhadli na dvacet až třicet miliónů franků. Co ústav existoval, neměl takové zástavy a úředníci sami nikdy nespátřili takového pokladu. „Jsou to smaragdy z korunního pokladu jednoho sesazeného veličenstva“, vysvětloval Alexandre a úředníci chápali, že jen tak je možno mít takové bohatství pohromadě. Ve skutečnosti nešlo sice o korunní poklad, ale původ smaragdů byl přece zajímavý: Stavisky je koupil od jednoho habešského diplomata. V Orleansu povolili na ně půjčku 10 400 000 franků. Alexandre ani nechtěl hotovost, kterou zastavárna nikdy v té výši neměla. Stačily mu jen bony, kupa stvrzenek na menší částky, jimiž se zastavárna zavazovala částky

ony při předložení bonu vyplatit. Lze si představit, že se Alexandr za rychlé provedení manipulace slušně odvděčil a že všechen personál byl od té chvíle úplně mocnému magnátu oddán. Zvláště když Alexandre včas a v pořádku klenoty vyplatil.

Když přišel podruhé s touž zástavou, bylo jednání mnohem hladší. Když přišel potřetí, skorem už se na jeho královské smaragdy nekoukli. Tak mu orleánská záložna vyplatila během onoho roku celkem 29 604 640 franků, které v pořádku dostala zpět, a obchody - stále s touž hromadou smaragdů - pokračovaly. Jenže pan Alexandre naléhal na vyplacení větší a větší kvóty, až konečně dosáhl, že mu uznali odhadní cenu skutečně 30 miliónů a vyplatili polovinu. Jediný z nich věděl, že v tu dobu už dávno nejsou ty smaragdy, které v minulém roce tak pečlivě prohlíželi. Především bylo dodatečně zjištěno, že celá poslední zástava vážila 728 karátů, že tedy byl tento zelený poklad nesmírně přeceněn. Ale komisař Pachot byl při dodatečném zkoumání přesvědčen, že už to vůbec nebyly smaragdy, nýbrž imitace a že původní drahokamy Stavisky zašantročil jinam.“ (viz. BASS, E.: Divoký život Alexandra Staviského. Praha 1973, s. 100), „ Tak z politické krize dostal Stavisky docela nenadále povolení ke hře, kterého vydatně použil, a když celá aféra byla předmětem velikých útoků na socialistickou levici, ukázalo se, že jednu z nejpochybnějších výsad tomuto šejdři dal člen kabinetu pravičáckého.“ (viz BASS, E.: Divoký život Alexandra Staviského. Praha 1973, s. 159)

6. BASS - BELETRISTA

Tak jako se Eduard Bass snažil přiblížit se v kabaretu publiku a v Lidových novinách čtenáři, tak stejný záměr měl se čtenářem i v prozaické tvorbě. Patřil k beletristům se znamenitou vypravěčskou schopností, kterou si zvláště získával své čtenářské publikum.

6.1 Cirkus Humberto

„Kvůli“ nucené válečné přestávce se z Basse - novináře stal autor vynikajícího románu *Cirkus Humberto*. Velmi poutavě podal životní cirkusovou dráhu malého Vaška Karase. Bass vystihl i celou cirkusovou historii, od bezvýznamného kočovného podniku, až po světově proslulou podívanou, která se v konečné fázi proměnila v pražské varietní divadélko.

V rámci příběhu vyzdvihl českou šikovnost, ukazoval, že i malý a neznámý člověk se může prosadit, pakliže má v sobě dost chuti a odhodlání poprat se s okolním světem. V románu se mimo hlavního hrdiny objevilo nepřehledné množství postav, kterým autor věnoval podrobnou a obsáhlou charakteristiku. Pro cirkusový úspěch zachytil nezbytnou souhru a spolupráci, soudržnost, harmonii a vůli všech zúčastněných osob, ať už ředitele, účetního, krotitele, artistů, krasojedů, klaunů či v neposlední řadě tentáků. Velmi zasvěceně vylíčil atmosféru prostředí, pestrý život na cestách, v maringotkách a šapitó.

Vzory a inspiraci hledal po dlouhá léta ve skutečných historických předlohách. Z direktorů ho upoutali Ernst Jacob Rentz a Carl Krone, ze zvířat např. tygr Bengali nebo z mladých krotitelů Vojtěch Trubka.

Své čtenáře si získal okamžitě. Prvních deset tisíc výtisků bylo prodáno za osm týdnů. Úspěch nečekaný a nevídaný. Bass se zaměřil na široké obecnstvo, upoutal je tématickou zajímavostí a zábavností. Ocenění se dostavilo také proto, že prostředí cirkusu jako novinka lákalo. Stávalo se novým typem zábavy. Obecnstvo přitahovala poutavost, zajímavost, nevšednost, očekávání a neustálé napětí. Bass je dokázal připoutat velmi umným slovním vyjádřením, vybraným jazykem, který ale uměl

přizpůsobit danému prostředí tak, aby ho co nejvíce přiblížil čtenářům. Text je co do slov nadmíru rozmanitý, vypovídá jak o Bassově nesmírném vypravěčském talentu, tak znalosti atmosféry, jež plynula z autorova obrovského zájmu o věc. Měl předem detailně propracovány jednotlivé postavy a motivy. Ti, co Basse neznali, nevěřili, že nemá nic společného s cirkusem. Mátl je dokonalou znalostí prostředí a suverénním pohybováním se v odborných pojmech. Eduard Bass zkrátka miloval a obdivoval cirkus.

O román projevil zájem i Miloš Havel. Měl v úmyslu zpracovat ho do filmové podoby. Bass sám vypracoval pro film povídku. Plán v tu dobu ale uskutečněn nebyl.

Cirkus Humberto nepředstavoval jen lákavé, až módní cirkusové prostředí, měl ještě jeden vyšší záměr: povzbudit vlastenectví a národní hrdost českého člověka za okupační doby. Oproti různým skrytým symbolům zastupovala románová postava Jana Bureše skutečného, hmatatelného vlastence a vzdělance. Eduard Bass se s ním opět vrátil do revolučního roku 1848 a zpracoval tak románově jednu pověst. Bureš byl, jak se v románu dozvídáme, syn staroměstského mlynáře z Prahy, bývalý Vladimír Smetana, student filosofie a účastník revolučních bojů, který měl vystřelit z otcovského mlýna proti Windischgrätzovým vojákům. Proto cestoval s cirkusem.

6.2 Klapzubova jedenáctka

Kromě Cirkusu Humberto je všeobecně známá ještě Bassova *Klapzubova jedenáctka*. Představuje veselý příběh o zázračném fotbalovém mužstvu, které sestavil chalupník Klapzuba ze svých jedenácti synů a vytvořil z nich po tříletém tvrdém tréninku nejlepší tým na světě.

Eduard Bass poukazoval na jistou prostotu a houževnatost, velkou smělost a prozíravost, nutnou ukázněnost a poctivou práci českého člověka, který si ví rady v každé situaci, má kuráž, a tak dokáže dosáhnout nejvyššího vysněného cíle.

Bass znal dokonale sportovní prostředí, rozuměl mu, zajímal se o něj, všímal si většiny sportovních utkání, dokázal komentovat sportovní atmosféru i důležité události. Zmíněné dokládají jeho sportovní reportáže, rozhlázky a další fejetony. S kouskem fantazie pak lehce vytvořil příběh, vlastně sportovní pohádku, plnou hrdinů. Poutavost námětu umocnil humorem a přizpůsobeným, věrohodným jazykem: „*Kluci ještě chvíli*

remcali, ale pak šli spat a jen Frantík s Jurou si šeptali, jak by asi mohli Rácovi utéci a Cháňovi píchnout gól podle těla nebo jak by na Spartě ošulili Hoyeru a mrskli míčodu Peyrovi do kouta. (...) Sparta poražena 0:6, Kádď si ani nebrnk!“¹

Pokud budeme považovat Klapzubovu jedenáctku za dětskou tvorbu, přestože je určena i dospělým, přibude k ní ještě jedna knížka, *Na lodi za pohádkou*, vymezená již výhradně dětské duši. Eduard Bass pro ní shromáždil a převyprávěl pohádky z celého světa.² Autorova představa byla původně rozsáhlejší, než ta, se kterou se dnes můžeme setkat. Přesto přinesla dvacet tři neobvyklých a velmi poutavých příběhů. Vyprávějí je postupně lidé, plující na jedné lodi Středomořím. Jednotlivé příběhy jsou nové a povětšinou neznámé, o to jsou lákavější a zajímavější. Nalezneme v nich humor, vážné myšlenky i napětí. Bass jednoduše uměl upoutat i malou dětskou dušičku.

6.3 Lidé z maringotek

Třetího velkého, jestli ne největšího, vypravěčského úspěchu dosáhl Eduard Bass knihou *Lidé z maringotek*. Deset varietních umělců vypráví, po boccacciovském vzoru, o osudech svého života. Znameníť představují varietní prostředí z pozice manéžního šaška, cirkusového kapelníka, ilusionisty, malíře stínoher a dalších. Vzbuzují pocit napětí, touhu po úspěchu, uznání a ocenění. Poukazují na nezbytnou, ustavičnou a těžkou denní práci, bez které nelze dosáhnout úspěchu.

Dílo věnoval Eduard Bass čtenářům Cirkusu Humberto. V úvodním slově napsal: „Nevím však opravdu, jak jinak osvědčiti vděčnost za zcela výjimečnou účast, kterou mi projevíli čtenáři Cirkusu Humberto. Každý spisovatel má nějaké milé zkušenosti se zájmem svého publika, ale neslyšel jsem od žádného z nich, že by byl zahrnut tolikerymi projevy zájmu, kolik jsem jich písemně, telefonem i osobně sklídl za onen román.“³

Jelikož měl Cirkus Humberto takový úspěch, rozhodl se Eduard Bass zpracovat nepoužitý materiál v novou knihu, už ne v románové, byla by podle něho velmi náročná, ale v povídkové podobě. Vznikla tak kniha opět plná spojené fantazie a reality, postav a osudů. Eduard Bass zde znovu prokázal zralou jazykovou obratnost a vypravěčské nadání: „Dyž sem byl tak v plnej kondici a porážel každýho šampióna, kerej se vobjevil

na povrchu Evropy, prišiel za mnou nákej takej pomešším ramenatej, s krátkou fajčiznou v zubech, a povídá, že je, júsej, krajan z Emeriky, a estli bych nechtěl do íkága na šampionát státu Illinois. Proč ne, řekl sem mu, proč bych nezápasil, dyk tu sem vod toho - jen estli se najde takovej nákej kapacita, kerej to začáluje, zaplatí. Von na to, že by to byl prima byznys, protože se v Emerice nefajtuje vo žádnéj pohár, ale vo dolary.“⁴

6.4 Povídky

Bassovy pokusy o prózu nezačaly vlastně Cirkusem Humberto nebo Klapzubovou jedenáctkou, ale povídkami. První vznikaly už za jeho působení v Červené sedmě. Mnohé z nich byly vydány knižně, některé jen časopisecky, a to často pod pseudonymy.⁵

Tématicky byly velmi široké. Ta rozlehlost námětů vyplývala z nezměrného rozhledu a nepřestávajícího a trvalého zájmu o nové. Nové podněty mu přinášely i tehdejší skutečné události a životní zážitky. Inspirovaly ho obchodní zkušenosti v otcově firmě⁶, válka⁷, obyčejný život⁸ a v neposlední řadě znovu milovaná Praha⁹. Pravdou je, že rodinným zážitkům se své tvorbě vyhýbal. Čestnou výjimku tvoří velmi humorná povídka ze života: *Náš František*. Vypráví o kanárku Františkovi, kterého se snaží Bassovi přimět opět ke zpěvu. Kanárkovi hraje jako „orchestr“ skoro celý dům, a to pomocí rozličných i domácích nástrojů. František ale nezapěl. Až jednou Bass, aniž by chtěl, svévolně pípl. A kanárek se přidal. Od té doby vypadá Bassův poobědní dýchánek následovně: „*Jakmile se natáhnu na pohovku, ozve se něžně energický hlásek: „Bassinko, udělej kanára! A i kdyby se mi chtělo sebevíce přemýšlet, musím sešpulit ústa a pípat. František už na to čeká a hned se začne s tím tlustým kanárem na kanapi předhánět.*“¹⁰ Nakolik věrohodný a skutečný a do jaké míry protkaný fantazií je tento příběh, ponechal autor na uvážení samotného čtenáře. Mnohé povídkové náměty vyplývají z Bassových bezprostředních zážitků. Např. povídkově zpracoval příběh, jak se jednou chtěl svést drožkou. Po chvíli, co do ní usedl, ho drožkář požádal, jestli by nevystoupil, že kůň je zesláblý, neboť je nedostatek sena a ovsy a že pan zákazník je pěkná váha. Bass tedy sestoupil a pokračoval v cestě vedle drožkáře. Na cílovém místě

zaplatil zlatku a s jistým nepochopením konstatoval, že ví, proč je tu on sám, ví též, proč je tu drožkář, chce si něco vydělat, že prý ale nechápe, proč je tu ten ubohý kůň.¹¹ Vida, už samotný život přinášel Bassovi humorné zážitky.

Oproti nemnoho častému rodinnému dění se daleko více věnoval postavám, které poznal mezi obchodníky. Nenáviděl kšeftáře a podvodníky, vysmíval se rakousko-uherské armádě, kritizoval úřednickou rakousko-uherskou, ale i prvorepublikovou hloupost a i v povídkách, tak jako obvykle v letácích nebo rozhláscích, satiricky napadal sociální otázku.

Leckteré Bassovy historky jsou plné vtipu, humoru, zábavy, zajímavostí, ale i kritiky, moudrosti a poučení. V jednotlivých příbězích uplatňoval smysl pro detail, prostřednictvím kterého čtenáři důkladně popsal dějové prostředí: *„Byl to nádherný salón: nábytek v ‚české renesanci‘, arkýř vypravený podivnou směsí gotiky a biedermeieru, nad pohovkou velké podobizny pána a paní z portrétního podniku, jimž scházely jen v dolejší rohu přilepené fotografie, aby člověk mohl kontrolovati věrnost portrétů. Naproti, uprostřed zdi, široký, bohatě zlacený a vyřezávaný rám s podobenkou vznešeného zeměpána, po obou stranách sádrový Kristus...“*¹² Než začal psát povídku, sám se poučil, a když ke své znalosti přidal fantazii, vytvořil to, co čteme v předcházející ukázce. Detailně vystihoval nejen prostředí, ale i postavy. Čtenáři tak představil důležité charakterové vnější i vnitřní vlastnosti, ale přitom mu ponechal prostor i pro jeho vlastní obrazotvornost. Přistupme opět k ukázce: *“Takový byl profesor Pápěrka: vysoký, suchý a kostnatý. Při každém pohybu lámal se v kloubech jako kudlanka nábožná: nohy zvedal sice jen asi o pět centimetrů výše než jiní lidé, ale to už stačilo. Aby mu žactvo hořovické reálky přezděllo ‚bočan‘. (...) Léta ho dovedla shrbiti; nejvýš jen ramena se mu vytáhla vzhůru, šlachy a žíly vystoupily mu naa krk a obrovské klouby jeho prstů šířily děs a hrůzu ve vyvolaném žactvu.“*¹³

Bass-povídkář v sobě opětovně prokázal mistrovské nadání pro epické vyprávění, které tak jako tak prošpikoval aktuálními neřestmi doby. Úplnou, až příkladnou důkladností v přípravě, v myšlence i ve slově v sobě ani v této sféře nezapřel novináře.

6.5 Překlady

Eduard Bass se kromě jiného stal i příležitostným překladatelem z němčiny a francouzštiny. Některé z překladatelských ukázek nalezneme v knize *To Arbes nenapsal, Vrchlický nebánil*, v části nazvané *Nejdříve něco z ciziny*.

Velmi si oblíbil francouzskou lidovou či zlidovělou poezii. Z německé upřednostňoval především Heinricha Heineho¹⁴:

„HEINRICH HEINE

STARÁ PÍSEŇ

*Byl jeden král, král stařec,
na hlavě stříbro, v srdci žal;
ten nebohý král stařec
si mladou ženu vzal.*

*Byl jeden krásný panoš,
jarou měl mysl, zlatý vlas;
ten královniče vlečku
z hedvábných nosil řas.*

*Už znáš tu starou píseň?
Tak sladko zní, tak teskně zní!
Jim oběma bylo zemřít,
že příliš se rád měl s ní.“¹⁵*

Mnohé z Bassových překladů byly recitovány na kabaretním jevišti, např. autoři Jean Richepin, Henry Murger, Carl Bayerlein, Ralf Benatzky či Otto Julius Bierbaum.¹⁶ Některé práce překládal jen sám pro sebe, jiné pro jistý účel, a to pracovat s materiálem dál. Jako hodný příklad nám poslouží *Divoký život Alexandra Staviského*. Pro potřebu dokumentačního materiálu četl a překládal články z francouzského denního tisku a knihy zabývající se daným tématem.

Otištění části svých překladů se Bass dočkal ještě za svého života, některé vyšly v Šibeničkách, Kopřivách a Světozoru, jiné ale úplně zapadly.¹⁷ Překladatelskou obratnost mu ulehčila skutečnost, že byl spisovatelem, měl dar psát, a to i básně. Pro poezii měl velmi vyvinutý cit. Asi největšího ohlasu dosáhl překlad francouzské znárodnělé písně *Vítězná Madelon*, zpívané na oslavu vítězství v roce 1918:

„VÍTĚZNÁ MADELON

...Madelon, nalej mi vína,
v naše vpadni veselí,
Německo už pohasíná,
však jsme jim to natřeli!
Madelon, nos víno stále,
dones lahvi celý koš,
ať nám k slávě žijí dále
Joffre, Clemenceau a Foch!...“¹⁸

Poznámky:

¹ BASS, Eduard: Klapzubova jedenáctka. Praha 1967, s. 8-10

² Tituly pohádek: „Pastorkyně a 12 bratří“ – pohádka ruské stařenky. „Veliký pán Bukučichán“ – kormidelníková pohádka avarská; „Vydry a šakal“ – rybářova báje z Tibetu; „Hrdina Nézny“ – pohádku čečenskou vypráví nosič pytlů; „Pohádka o prasátku“ – na pohádku gruzínskou si vzpomněl harmonikář; „O sluníčku, měsíčku a kohoutkovi“ – námořníková báje z jižního Madagaskaru;

³ BASS, Eduard: Lidé z maringotek. Praha 1960, s. 7

⁴ Tamtéž, s. 16

⁵ Viz kap. 2 – Charakteristika pramenů a literatury.

⁶ Povídky s titulem: „Kartáče“, „Perské koberce“, „Pan pokoutní nakladatel“, „Krásy našeho Krasu“

⁷ Povídky s titulem: „Šrapnel“, „Identita“, „Pan učitel“

⁸ Povídky s titulem: „Fanyinka“, „Duše dítěte“, „Strýček Alexandr“, „Starosti“

⁹ Povídky s titulem: „Příběh vodníka Pabla“, „Příběh s vodárenskou věží“, „Pražský Sherlock Holmes“

¹⁰ BASS, Eduard: Povídky, Praha 1956, s. 336

¹¹ ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959, s. 124

¹² Tamtéž, s. 186

¹³ Tamtéž, s. 94

¹⁴ Heinrich Heine: Stará píseň, Serafina,

¹⁵ BASS, Eduard: To Arbes nenapsal, Vrchlický nebásnil. Praha 1958, s. 34

¹⁶ Jean Richepin: „Srdce matčino“, Henry Murger: „Bud' sbohem, moje lásko“, na motiv z Bérangera: „Pohřeb“, Carl Bayerlein: „Topič“, Ralf Benatzky: „Biograf“, Ralf Benatzky: „Markýza z Lavalli`ere“, Frank Wedekind: „Psi“, Otto Julius Bierbaum: „Zámek Mirabel“, volně podle O. J. Bierbauma: „Překrásná píseň o svini a pávu“.

¹⁷ Aristide Bruant: „Rudá Růžena“

¹⁸ Tamtéž, s. 31

7. ZÁVĚR

Začněme citátem Adolfa Branalda, který přesně vystihuje celou Bassovu tvorbu, formování a vývoj jeho umělecké osobnosti: „*Ide jenom o tři schůdky: v prvním poschodí je Schöbl, v druhém Červená sedma, v třetím Lidovky - ale dům, ten je pořád stejný. Ovšemže poutník se cestou z prvního do druhého patra lecčemu přiučí a čím stoupá výše, tím má lepší rozhled z okna. Z třetího patra už vidí přes všechny střechy.*“¹

Eduard Bass se stal na přání svého otce obchodním cestujícím, ale mnohem více než obchod ho zajímaly knihy, obrazy, kabaret, vůbec svět umělců a umění. Z mladého revolučního básníka se za krátkou dobu stal velmi oblíbený, vtipný a obratný kabaretiér. Podařilo se mu realizovat myšlenku umělecky náročnějšího kabaretu, který se distancoval od šantánových podniků, plných laciného, mnohdy nevkusného až neurvalého humoru.

Miloval hodnotné divadelní prostředí a pokoušel se i o divadelní kritiku. Velmi ho přitahoval cirkus, sledoval proto dění v cirkusových podnicích a mnohé z nich, pokud zavítaly do Prahy, navštívil. Byl velmi přísným a vybíravým divákem výtvarného umění se smyslem pro krásu a kvalitu. Sledoval nejen domácí produkci, ale i mnohé výstavy ve Francii a Německu. Stal se dokonce čestným členem Spolku výtvarných umělců Mánes, ve kterém měl mnoho přátel. Se svou manželkou velmi často pobýval u Fillových.

V Lidových novinách se vypracoval ve velmi uznávanou osobnost, orientující se v mnoha oborech. Po Arnoštu Heinrichovi vstoupily Lidové noviny i jeho zásluhou do většího povědomí a staly se přitažlivé pro českou veřejnost. Na postu šéfredaktorském došel k respektované autoritě. Byl absolutně zaujatý svou prací, věnoval jí všechno. Projevil se jako vynikající novinář, využívající neobyčejně obratně všechny své nabyté zkušenosti, literární a organizační nadání, schopnost uvažovat v perspektivním měřítku, cílevědomost, svědomitost, pečlivost a preciznost. Nechyběl mu dar na bystrý a pohotový úsudek. Vyznačoval se nejen mimořádnou pracovitostí, ale i náročností k sobě samému a k ostatním. Dokázal být velmi přísný a tvrdý, hlavně k těm, kteří si své práci nevěnovali dostatečně. Měl ale smysl pro humor. Přes přísnost usiloval o pobavení, zlepšení nálady a dobrou pohodu.

Vrcholné období Bassova spisovatelství začalo paradoxně jeho nuceným odchodem z redakce Lidových novin. V podstatě právě novinářství potlačovalo v něm

spisovatelství. Stal se přesto vynikajícím autorem beletrie. Dokázal připoutat všechny, kteří milovali krásný český jazyk, zábavu, zajímavost, ale i moudrou myšlenku.

Bass uměl dát velmi dobře najevo svůj názor. Dokázal být velice kritický. Dovedl sepsat velmi rozhodnou, ostrou, pohotovou, ale i vtipnou a úsměvnou satiru. K některým osobám si dokázal zachovat velký respekt. Za svůj největší vzor považoval Jana Nerudu. Vážil si jeho novinářského i básnického umění. Z kabaretního prostředí oceňoval uměleckou tvorbu Jeana Paula.

Až neskutečný je rozměr Bassových aktivit. Neobyčejná všestrannost zájmů, zvědavost, pídění se po všem novém a neznámém patřily k jeho typickým vlastnostem. Rozsah a různorodost vědomostí se zdají být neuvěřitelné.

Bass tvořil v podmínkách, v nichž mu bylo dopřáno klidného, rodinného prostředí, o němž se jiným umělcům mohlo jen zdát. Manželství s Táňou Krykovou mu přinášelo dostatek domácího zázemí. Proto také Bassovi činilo takové potíže vyrovnat se později s její smrtí.

Právem patří Eduard Bass mezi významné české kulturní osobnosti.

Poznámky:

¹ BASS, Eduard: To Arbes nenapsal, Vrchlický nebásl. Praha 1958, s. 205

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY:

Archivní prameny:

Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze: Pozůstalost Eduarda Basse

Slovníky a základní příručky:

1. Dějiny českého divadla/IV. Praha 1983
2. Malá československá encyklopedie. Praha 1987
3. Ottův slovník naučný/24.díl. Praha 1906
4. Slovník českých spisovatelů. Praha 1964
5. Slovník českých spisovatelů. Praha 2000

Edice pramenů a pozůstalostí:

1. BASS, Eduard: Letáky. Praha 1955
2. Týž: Holandský deníček. Praha 1930
3. Týž: Jak rok běží. Praha 1930
4. Týž: Kázáníčka. Praha 1993
5. Týž: Křižovatka u Prašné brány. Praha 1974
6. Týž: Kukátko. Praha 1970
7. Týž: Moje kronika. Praha 1985
8. Týž: Na lodi za pohádkou. Praha 2000
9. Týž: Pod kohoutkem svatovítským. Praha 1942
10. Týž: Postavy a siluety. Praha 1971
11. Týž: Potulky pražského reportéra. Praha 1929
12. Týž: Prašivá ulice. Praha 1949
13. Týž: Rozhlásky. Praha 1957
14. Týž: To Arbes nenapsal, Vrchlický nebásnil. Praha 1958
15. ČAPEK, Karel: Dropty pod stolem doby. Praha 1975
16. NERUDA, Jan: Satiry veršem i prózou. Praha 1984
17. TĚSNOHLÍDEK, Rudolf: Smrt v polích a jiné soudničky. Praha 1974

Literatura:

1. ČERVENÝ, Jiří: Červená sedma. Praha 1959
2. PERNES, Jiří: Svět Lidových novin 1893-1993. Praha 1993
3. BUDÍN, Stanislav: Jan Neruda a jeho doba. Praha 1960
4. BASS, Eduard: Čtení o roce osmačtyřicátém. Praha 1948
5. Týž: Cirkus Humberto. Praha 1971
6. Týž: Divoký život Alexandra Staviského. Praha 1973
7. Týž: Lidé z maringotek. Praha 1960
8. Týž: Klapzubova jedenáctka. Praha 1967
9. Týž: Jak se dělá kabaret. Praha 1917

Eduard Bass



Antonín Pelc:
Padesátiletý
Eduard Bass



U svého otce
se Bass vyučil
kartáčníkem



Z počátků
literární
dráhy

L E T Á K 7.
EDUARD BASS:
PÍSNÍČKA ČESKÉHO LITERÁTA.
S karikaturou Zdeňka Kralochvíla



Cena i s náptvém 30 hal

Jeden
z Bassových Letáků

Schůble První mezinárodní umělecký kabaret, Praha, Poř.č. 21.

SMLOUVA.

1. KAP.
10. XI. 1907
PRAHA - J. H. G. 21.

Místi reditelství *Janem Eduardem Schmittem*
byl smlouva uzavřena
§ 1. Reditelství angažuje hudej. jmenovan. pro svoje představení jako *publikující, reditel*
na dobu od *16. listopadu 1907* na dobu *neomezenou*
Reditelství má však právo, tato smlouva v každé době po předchozí *10* denní výpovědi ukončit
dle možnosti Reditelství svých účelů přerušit se dle možnosti:
dohodit tak smlouvu s jiným (tj. s jiným hudebníkem);
by svým vlastním výnosem a prostředím postoupit hudebníky (instrumentalisty) kněžny a rekvisity sám dodati;
před tímto (jiným) ohrožením nevyplácet, než které smlouvu Reditelství a své nejen během trvání
smlouvy, vyřadí také před tím (tj. v dvojzámce) ukončí;
§ 2. Ve všech případech, které vyžadují rozhodnutí soudního, podrobuje se kontraktant soudům v Praze a sice
tím způsobem, že v jednání a těchto soudů výnos, jehož jinak se musí řídit řízení kontraktantů, a sice i v tom případě,
kdyby měl být dle své jinde, soud i v nich i v záměru;
§ 3. Za vzhledem plnění převažných povinností vyplácí Reditelství ode dne prvního výnosu

Jan Schmitt
§ 4. Pakt by se měl kontraktant k němu angažovat, co by nebyl s to řádně vykonat, jest Reditelství
oprávněn, tato smlouva po prvním výnosu bez vší náhrady za zrušenou prohlásit;
§ 5. Za to, ve které byla představení policejné zakázána, aneb za to, ve kterých kontraktant s jakýmkoli
příslušným výnosem, se jako nevyplácet. Při této majetce jako i při přemýšlení svých povinností, Reditelství
oprávněn, tato smlouva bez vší náhrady ukončit. Kontraktant angažovaný (tj. má právo práva,
tato smlouva bez jakékoli náhrady (tj. ukončit), aneb nechá-li Reditelství smlouvu v platnosti, za to, co dny namo
soudní úřadu i jako ukončí;
§ 6. Pokud by jakýmkoli druhu, které by angažovaného v podniku, obdržel při vykonávání své povinnosti, jeho
anž jakýmkoli (tj. zrušením) pomohl, neoprávně angažovaného k jakýmkoli nárokům na náhradu, nespokoj
angažovaného úřadu se vyřadí každého nároku od ukončení. Za škodu zjevící se v okamžiku ukončení smlouvy
§ 7. Pokud by kontraktant tato smlouva prošlo povinností jest zaplatit ihned konvenční pokutu obsaženou
v smlouvě (tj. ukončit) ukončit;
§ 8. Za spravedlivost těchto angažovaných zaplatí kontraktant
provozu
... kterému Reditelství i jako smlouvy ukončí, tak i při předložení smlouvy, při ukončení jako i v tom
případě, kdyby kontraktant během jedné roku do téhož podniku byl znovu angažován, byl by i kontraktant právo a tout
se byl dle smlouvy;
§ 9. Kontraktant odpoví výslovně od jakékoli náhrady nepřiznání a výlohy. Je dle smlouvy Reditelství jest jako
výslovně povinností;
§ 10. E. Pokud kontraktant postoupí texty k placení musí být za přílohu smlouvy přiložen i dle před
postupem smlouvy Reditelství postoupit aneb ukončí;
Tato smlouva byla obsažená stranami za správnou smyslů a v tom předpokládá, tudíž se smlouva dle smlouvy ukončí.

Eda Bass *Jan Schmitt*
Schmitt

Tiskárna Janáček, Praha

První
kabaretní
smlouva

eda Bass zpívá



ČERVENÉ SEDMÉ 4

4 / Zdeněk Kratochvíl:
Eda Bass zpívá
svoje Letáky

ŘEDITELSTVÍ SCÉNY „ČERVENÁ SEDMA“

HOTEL CENTRAL, PRAHA-II, HYBERNSKÁ 10.

SMLOUVA DIVADELNÍ

Mezi ředitelstvem scény „Červená Sedma“ (kontrahentem I) a

p. Eduardem Schmittem - B a s s e m (kontrahentem II)

byla dnes uzavřena následující smlouva: každoroční
 a předložení v období 1. XI. 1948 od poloviny
 pro dobu od 1. XI. 1948 až do konce srpna 1949
 nebo jmenované dny v to čítajíc.
 a zabezpečuje kontrahentem II za svédnomé a bezvadné plnění všech touto smlouvou převzatých povinností
 Kčs K 1.000.- (slovy: jeden tisíc korun)
 kde tato je ve stejných půlměsíčních lhůtách vždy 16. a posledního dne v měsíci posadu splatná.

nejméně, celkem však 5 Kč / kus / hrubého příjmu se vstupného po o-
 řázení dle s listků
 Eventueleveveřejní konference honoruje se K 300.- / třemi sty koruna-
 mi / měsíčně

§ 2. Kontrahent II se zavazuje pod ztrátou práv touto smlouvou nabytých a s výslovným pro-
 měněním, že uzavřená a provedení této smlouvy nejsou žádné jiné účty již převzaté závazky na pře-
 látku, že:

- 14 dní před nastupováním angažmánu bude ředitelství scény „Červená Sedma“ k dispozici k od-
 ělu na obecních, plat se účtuje na předložených obecních listech a plat se účtuje.
- 14 dní před nastupováním angažmánu bude ředitelství scény „Červená Sedma“ k dispozici k od-
 ělu na obecních, plat se účtuje na předložených obecních listech a plat se účtuje.
- 14 dní před nastupováním angažmánu bude ředitelství scény „Červená Sedma“ k dispozici k od-
 ělu na obecních, plat se účtuje na předložených obecních listech a plat se účtuje.
- 14 dní před nastupováním angažmánu bude ředitelství scény „Červená Sedma“ k dispozici k od-
 ělu na obecních, plat se účtuje na předložených obecních listech a plat se účtuje.
- 14 dní před nastupováním angažmánu bude ředitelství scény „Červená Sedma“ k dispozici k od-
 ělu na obecních, plat se účtuje na předložených obecních listech a plat se účtuje.

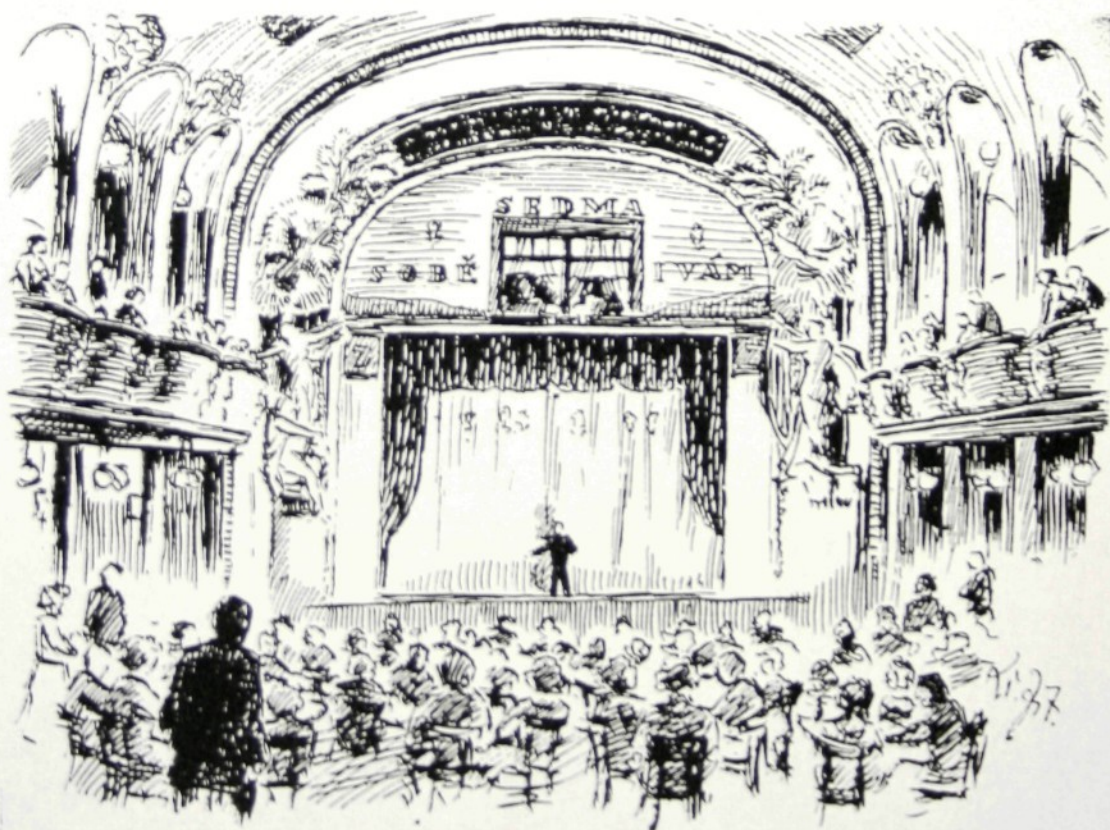
První strana
 smlouvy
 s Červenou sedmou



Bass z období
 Červené sedmy



Eduard Bass a Jiří Červený v divadelní šatně r. 1913



Červená sedma v Centrálu Křečka Jiřího Křečka Jiřího

SPRKA NEJLEPŠÍCH KABARETNÍCH PRACÍ
S Y R I N X
 REDIGUJÍ JAKUBIŠTA A ED. BASS



ČÍSLO 5 CH. BALLING - ED. BASS K 4 - NETTO
NEMRAVNÁ PÍSEŇ

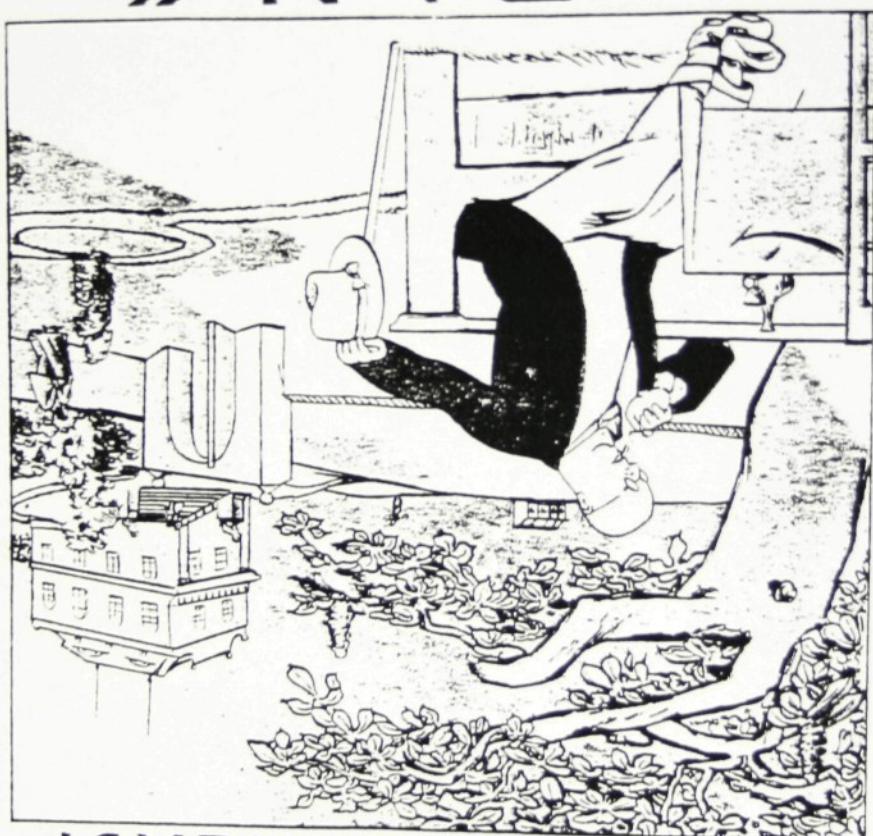
ZPÍVÁNO S LIEBERMANOVOU - PÍRKOVOU NA VEČERÁCH „ČERVENÉ SEDMY“
 NALADĚTEĽ 67,94; LIDOVÉ NÁHRŔPCESTVÍ 105 SPRINGER, PRAHA - FILIALNA K VINOVA

SANSONOVA OBALKA V. H. BRUNNERA

Šarounova obalů Zdenka Kratochvíla

NAŠ KABARETNÍ REPERTOIR č. 13.
NAKLADATEL FR. CHADIM PRAHA

// P A N //



EDUARD BASS - JIRÍ ČERVENÝ
PISNICKA z MLADÍ



Táňa Schmidlová-Bassová



Táňa Bassová manželka

5

MINISTERSTVO INFORMACÍ - TISKOVÝ ODBOR

Novinářský průkaz

Pan Edward Bass

narozen 1. I. 1898
v Praze

bydlíste Praha II, Podskalská 55

je členem
"Svobodných novin"

jako redaktor z povolení.

Udávám, že redakční práce, aby mohly: tato práce byly napomenuty
při vydání, že novinářské povolání
Tento průkaz je neplatný a platí jen
při současném předložení občanské
legitimace



Ministerstvo Tiskového odboru

5 / Legitimace
Svobodných novin
z roku 1945



Bass
v posledních letech
života



Séfredaktor
Lidových novin